DE

SYNODI CARENTONENSIS

à Reformatis in Gallia Eccleſiis

A. 1631. celebratæ

indulgentia erga Lutheranos,

Circa permiſſam S. Cœnæ inter Reformatos participandæ, conjugiorum cum Reformatis contrahendorum, & infantum ex baptiſmate apud Reformatos ſuſcipiendorum libertatem,

DISSERTATIO THEOLOGICO-HISTORICA

Autore

D. THOMA ITTIGIO.

Accedunt

Ejusdem quatuor Programmata feſtalia publico nomine conſcripta.

Lipſiæ, apud heredes JOH. GROSSII, 1705.

Digitized by Google

Digitized by Google

Lectori Benevolo
D. THOMAS ITTIGIUS
S. P. D.

INter hodiernos unionis bene & male Reformatorum amaſios nomen ſuum profitetur Johannes Braunius Theologiæ D. eiusdemqve & Hebrææ linguæ in Gröningenſi Academia Profeſſor, qui in dedicatione ſui in epiſtolam ad Hebræos commentarii menſe Martio præſentis anni ſcripta pacem hanc eccleſiaſticam noſtris tandem temporibus inter Proteſtantes conciliatum iri hariolatur, magnamque rei tam diu deſideratæ ſpem ex Saxonia affulgere ſibi perſuadet, cum per totam Saxoniam Sapientiores primique eccleſiarum Antiſtites magnam Reformatis humanitatem demonſtrent, idque maxime factum ſit a Celſisſimo Electore glorioſæ memoriæ, qui ante non multos annos aliquot centena ex magni Coccei operibus

Digitized by Google

coëmi juſſit exempla, ut quælibet eccleſia ſuum haberet, quæ bona nova ab ipſis fratribus Lutheranis ſe audiviſſe refert. Verum valde vereor, ne fratres illi, quos vocat, Lutherani falſa ipſi narraverint. Sane in mea Diœceſi, quæ ſatis ampla eſt, nullam novi eccleſiam, quæ exemplar aliquod operum Cocceji habeat. Librum Concordiæ cum articulis viſitatoriis Reformatorum doctrinæ oppoſitis, item B. Dn. D. Carpzovii iſagogen in libros noſtrarum eccleſiarum ſymbolicos & alios hujusmodi libros per Celſiſſimorum Electorum reſcripta commendatos ſcio, quorum lectio Paſtoribus majori uſui eſſe poteſt, quam Operum Cocceji, qui inter ipſos Reformatos male audit, ideoque a Spanhemio cum Origene confertur, qui nimio allegoriarum ſtudio a vero Scripturæ ſenſu frequenter aberravit, φαντάσματα ſua pro divinis myſteriis venditavit, κυρίας δόξας affectavit, ſcriptisque ſuis magnas in eccleſia turbas excitavit. Quæ autem Saxonicorum Theologorum de Coccejo ſit ſententia, oſtendit ſolennis B. Dn. D. Alberti inauguralis diſputatio, quæ inſcribitur: *διπλοῦν κάππα, quod eſt Carteſianiſmus & Coccejaniſmus Belgio hodie moleſti Nobisque ſuſpecti.* Ponamus autem ex liberalitate Celſiſſimi alicujus Principis ſingulas eccleſias Saxonicas exemplar operum Cocceji poſſidere, non magis hoc ad unionem religionis Reformatæ cum Lutherana faciet, quam ſi forte Lutheri ſcripta, vel alicujus Lutherani Theolo-

gi

gi Opera inventario Reformatæ alicujus eccleſiæ addantur. Non enim tam facile diverſæ religiones combinari, quam libri diverſarum religionum in uno repoſitorio conjungi, vel etiam in unum volumen compingi poſſunt. Ego unionem eccleſiæ Lutheranæ cum Reformata optandam potius quam ſperandam arbitror, imo talem, qualem Braunius expetit, ne optandam quidem, cum diſcors ejusmodi concordia Deum, qui palearum & tritici ſyncretiſmum odit, graviter offenſura eſſet, & præſentisſimum Lutheranis periculum allatura. Quomodo enim Lutherani ex Braunii conſilio cum Reformatis contra Papiſtas arma tuto conjungere valeant, quamdiu Reformati in pluribus fidei articulis cum Pontificiis contra Lutheranos conſpirant? Annon metuendum erit Lutheranis, ſi communicatam carni Chriſti divinam Majeſtatem contra Pontificios tueri velint, ne Reformati, etſi fratres Lutheranorum videri velint, relictis tamen ſuis fratribus arma cum Pontificiis conjuncturi ſint? annon metuendum erit Lutheranis, inprimis ſi Janſeniani in exercitu Pontificio agmen ducunt, quod Reformati fraternitatis Lutheranis oblatæ immemores plenis turmis ad Janſenianorum caſtra abituri ſint, & tela contra Lutheranos verſuri? Nam quæ nonnulli ex Reformatis de univerſali Dei gratia & Chriſti merito ſe profiteri videri volunt, ludificationes ſunt, ut novisſime, ne

noſtratium judicia nunc repetam, Johannès Clericus Bibliothec. Choiſ. Tom. V. p. 419. ſeq. obſervat, ubi Holzfuſii tractatum de prædeſtinatione, electione & reprobatione hominum recenſet, ac inter alia notat, tales Univerſaliſttas, qualis eſt Holzfuſius, a Supralapſariis & Sublapſariis re ipſa nihil differre, & Holzfuſium, dum Synodum Dordracenam gratiæ univerſali non adverſari obtendit, non modo Arminianis, ſed ipſis etiam Reformatis in Belgio & Helvetia ludibrium debere. Similes luſus in aliis fidei articulis a Reformatis fieri, ſi opus foret, haud difficulter demonſtrari poſſet. Cæterum Braunius, etſi iteratis vicibus Lutheranos fratrum nomine dignetur, ſatis tamen incivilis eſt ea, qua utitur, fraternæ benevolentiæ captatio, dum Lutheranos, qui ignes cineri doloſo ſuppoſitos metuunt, ideoque ſpecioſo pacis nomine ſe falli non patiuntur, fratribus ignorantiæ & rixarum annumerat, quaſi Calvinianam fraternitatem pro Cainiana habituri non eſſent, niſi in ſumma ſacrarum rerum ignorantia verſarentur & contentionis ſtudio abriperentur, qua in ſententia Vir doctiſſimus non minus fallitur, quam cum momenta controverſiarum inter Lutheranos & Calvinianos agitari ſolitarum nullius ponderis eſſe judicat. Sed næ nias illas jam ipſi relinquamus, eumque oleum & operam perdere, ſeu teſtas, ut Lutheri ſimili utamur, conſuere

re

Digitized by Google

re ſinamus. Eventus enim duobus proxime elapſis ſeculis abunde docuit, quam irriti fuerint ſuſcepti in hoc negotio omnium labores, qui lucem cum tenebris miſcere voluerunt. Ideo paſcha unionis, niſi in azymis ſinceritatis & veritatis celebretur, minime celebrandum ducimus, & probamus verba Melanchthonis in epiſtola ad Ægidium Cæſareum Concionatorem: *ſi noſtri cum Zwinglianis conjungerentur, maxima confuſio dogmatum & religionis videtur ſecutura.* Fuerunt autem inter eos, qui uniendis Proteſtantium eccleſiis operam dederunt etiam Patres Conſcripti Synodi Carentonenſis A. C. 1631. congregatæ, cujus acta ex Gallicis MSCtis una cum aliis nationalibus Reformatorum in Gallia Synodis Johannes Quick in Anglicum ſermonem vertit & Londini A. C. 1692. edidit. Permiſſum enim fuit ab hac Synodo Lutheranis cum Reformatis ſacra cœna frui, conjugia cum Reformatis contrahere, & infantes Reformatorum ad baptiſmum offerre. Quam unionem non ultro Lutheranis oblatam, ſed a Lutheranis quæſitam & expetitam aſſerit Dn. Strimeſius in ſcripto his nundinis edito, cui titulus: Chriſtliche Erwegung der Hiſtoria der erſten religions motuum zwiſchen denen Evangeliſchen Lutheriſchen und Reformirten an ſtatt einer Duplic wider eine allerunterthänigſte Addreſſe. Scribit enim p. 256. die Reformirten haben ſich darumb nicht

be-

bemühet/ ſondern die Lutheriſchen Kauffleute zu Lion haben es bey ihnen geſuchet. Sed ex Dallæo aliisque Scriptoribus eluceſcit, quod unus tantum Mercator Lutheranus unionem hanc quæſiverit, & hac occaſione cæteris quoq; Lutheranis iſta libertas a Synodo Carentonenſi ultro oblata fuerit. Quam indulgentiam Anonymus quidam Oratorii Presbyter, qui ante biennium Pariſiis Ludovici Thomasſini tractatui de edictis ſupplementum addidit, & ſimul hiſtoriam edicti Nannetenſis a Dn. Benoiſt Alenſonenſi quondam in Gallia nunc Delfenſi in Belgio Miniſtro, ut ex Parrhaſianis ſuſpicatur, elucubratam refutavit, p. 84. hujus ſupplementi eo nomine miratur, quod Reformati in articulo 10. Auguſt. Confesſionis ob negatam realem præſentiam corporis & ſanguinis Chriſti in cœna damnati fuerint. Conjicit autem ibidem & iterum p. 528. Reformatos ideo Lutheranis tantum indulſisſe, ut gratiæ Guſtavi Adolphi Regis Sveciæ Lutherani, cujus in Germania victorias cognoverant, ſe inſinuarent. Cui ſuſpicioni ex eo aliqua probabilitatis ſpecies accedit, quod tunc ipſe Galliæ Rex Regi Sveciæ confœderatus eſſet. Quid autem de ipſa Carentonenſis hujus decreti ſententia judicari debeat, brevi hac diſſertatione diſcuſſum ibimus. Faxit Deus, ut omnia ad Nominis ſui gloriam promovendam & amplificandam vergant!

Summa-

Digitized by Google

SUMMARIUM
Diſſertationis de Synodi Carentonenſis A. 1631. indulgentia erga Lutheranos.

I. II. *Vicus Carentonius ejusque memorabilia.* III. IV. V. *Acta præcipua Synodi Carentonenſis A. 1623. habitæ.* VI. VII. VIII. IX. X. XI. XII. XIII. *Acta Synodi Carentonenſis A. 1644. & 1645. congregatæ præcipua.* XIV. *Acta quædam Synodi Carentonenſis A. 1631. celebratæ.* XV. *Decretum hujus Synodi in gratiam Lutheranorum editum.* XVI. *Decretum hoc a Syncretiſtis & Irenicis laudatum.* XVII. XVIII. XIX. XX. XXI. *Siniſtra & acerba Pontificiorum contra Reformatos de hoc decreto judicia.* XXII. *Etiam Reformatis quibusdam hoc decretum diſplicuit.* XXIII. *Lutheranorum de hoc decreto judicia.* XXIV. *Occaſio hujus Decreti recenſetur.* XXV. *Fundamentum quo indulgentia Synodi Carentonenſis erga Lutheranos nititur.* XXVI. *Fundamentum hujus indulgentiæ alterum.* XXVII. *Primum caput indulgentiæ erga Lutheranos, quo illis ſacra communio cum Reformatis permittitur.* XXVIII. XXIX. *Num apud Reformatos integrum euchariſtiæ ſacramentum adminiſtretur?* XXX. XXXI. XXXII. *Num Lutheranus ſalva conſcientia apud Reformatos communicare poſſit?* XXXIII. *Num ſaltem in neceſſitatis caſu hoc liceat?* XXXIV. *quales Lutherani a Carentonenſi Synodo ad communionem invitentur?* XXXV. *Refutatur opinio Mareſii ſtatuentis, mutuam Lutheranorum apud Reformatos, & Reformatorum apud Lutheranos communionem affinitatem habere cum literis veterum encyclicis.* XXXVI. *Sub quibus cautelis Reformati ſuæ communionis hominibus permittant apud Lutheranos communicare?* XXXVII. *Reformati a Lutheranis ad co-*

)(*nam*

Digitized by Google

nam non admittendi. XXXVIII. *Niſi ſimplices & dociles.* XXXIX. *Reſponſio ad exempla Petri Martyris, Johannis a Laſco & Zacharia Urſini, qui apud Lutheranos communicarunt.* XL. XLI. XLII. XLIII. XLIV. XLV. *Reſpondetur Dallæo decretum Carentonenſe de Lutheranorum communione apud Reformatos approbanti.* XLVI. *Noſtrates & in his uterque Calixtus talem communionem improbant.* XLVII. *Alterum caput indulgentia Carentonenſis erga Lutheranos, quod conſiſtit in permiſſione conjugii cum Reformatis. Aliorum Reformatorum ſententia circa conjugia cum heterodoxis.* XLVIII. *Nimia Synodi Carentonenſis facilitas.* XLIX. L. *Cur conjugia cum heterodoxis non probari debeant?* LI. *Eccleſiæ Eſſendinaenſis hac de re conſtitutio.* LII. *Patrum & Conciliorum de hujusmodi conjugiis ſententia. Quodnam concilium ſit Urbanenſe?* LIII. *Martyr & Zanchius conjugia cum infidelibus & hæreticis diſſolvenda eſſe perperam opinantur.* LIV: *Zepperi & Bezæ ſententia recenſetur.* LV. *Tertium caput indulgentiæ Carentonenſis erga Lutheranos circa officium Patrinorum, cum iniqua conditione conjunctum.* LVI. *Alii Reformati Lutheranos ab hoc officio excludunt.* LVII. *Cur Synodus Carentonenſis Lutheranos ad hoc officium admiſerit?* LVIII. *An Lutheranus apud Reformatos hoc officio fungi poſſit?* LIX. LX. LXI. *An Reformatus a Lutherano Miniſtro ad hoc officium admitti poſſit?* LXII. *Quid in variis Agendis eccleſiaſticis ea de re ordinetur?* LXIII. *Num abſolute omnes Reformati ab hoc officio arcendi?* LXIV. *Quid faciendum Miniſtro Lutherano, ſi Magiſtratus ad officium Patrini Reformatum aliquem admitti jubeat?* LXV. *Canon Melodunenſis.*

LXVI. *Concluſio.*

I. Charen-

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

I.

CArenton Galliæ vicus eſt ad fluvium Matronam lapideo ponte ibi ſtratum ſitus, & duabus iisque minoris ſpatii leucis a Lutetia Pariſiorum diſtans, qui etiam Carenton, Carentona, Carentonum & Carentonium, nec non ad Differentiam aliorum in Gallia locorum eodem nomine gaudentium Carentonium ad Matronam, item Carenton ad Lutetiam appellari, nonnunquam etiam Suburbanum Pariſienſe cognominari ſolet. Sunt quoque qui locum hunc Pontis Charentonii nomine venire tradunt. Verum certa tantum huius vici triplicem jurisdictionem agnoſcentis portio Pontis Carentonii nomine deſignatur, quemadmodum & alia eiusdem portio Carenton S. Mauricii dicitur. Cœterum vicum hunc Baudrandus in Lexico ſuo Geographico T. I. p. 261. burgum Galliæ cultisſimum appellat. Eundem ab amplitudine commendat, muriſque clauſum & annexis pagis ſtipatum tradit Morerius in grandi Dictionario T. II. p. 120.

II. Inter ea, quæ locum hunc celebriorem reddiderunt, fuit templum Henrici IV. permiſſu à Reformatis extructum, in quo aliquot hominum millia, imprimis ex Lutetia pedibus, equis, naviculis, aliisque vehiculorum generibus illuc ſe conferentium ad audiendas ſacras conciones, & cultum ſuum publice exercendum confluere ſolebant, donec viginti abhinc annis & hoc & reliqua Reformatorum in Galliis templa vel deſtruerentur, vel ad alios uſus converterentur. Quemadmodum enim echo Carentonenſis, quæ olim ſonum emiſſum tredecies in agro Pariſienſi reddere ſolebat, referente Zeillero Itiner. Gall. p. 204. per novum Monaſterium Carmeliticum obſtructa

A nunc

nunc ſemel tantum reſonat: ita Clerus Gallicanus non prius acquievit, quam Reformatorum conciones cantiones & preces publicæ in univerſa Gallia penitus ceſſarent, contra vero ob excitatas perſecutionum tragœdias oppreſſorum planctus & querimoniæ vel millies reſonarent.

III. Hoffmannus memorabilibus Carentonis & illud annumerat, quod ſuperiore, quo Lexicum ſuum univerſale ſcripſit, ſeculo Synodus ibi habita fuerit, Tom. I. p. 725. Verum non unam tantum ſed plures ſuperiore ſeculo Synodos à Reformatis Galliæ eccleſiis ibi celebratas fuiſſe conſtat, quarum præcipuas easque omnes nationales paucis referemus. Ac primo quidem loco occurrit Synodus Nationalis A. C. 1623. à Reformatis Galliæ eccleſiis Carentone habita, qua Remonſtrantes nonnunquam gloriari ſolent, cum Decretis Synodi Dordracenæ haud magnopere faviſſe videatur. Sane Arnoldus Pœlenburgius in Diſſertatione Epiſtolica p. 48. aſſerit, Synodum hanc Carentonenſem in ſuo Canonum, quod tunc edebat, exemplari legi non voluiſſe, ſed omiſiſſe & antiquaſſe illos Dordraceni concilii Canones, quibus Arminianorum ſententia damnatur. Addit Pœlenburgius, quod Synodus illa Carentonenſis aboleverit inſuper formulam juramenti Alezianam, qua quisque, ut ipſa Autoris verba repetamus, *diris imprecationibus execrationibusque caput ſuum devovere tenebatur, ſi non ad extremum vitæ ſpiritum in illa canonum* (Dordracenorum) *fide perſiſteret.* Præivit Pœlenburgio Stephanus Curcellæus in præfatione apologetica, quam Davidis Blondelli Anacriſi de Johanna Papiſſa præmiſit b. 4. ubi Synodum hanc Carentonenſem de Dordracena non adeo magnifice ſenſiſſe iisdem argumentis probat. *Primo enim*, ait, *abrogavit decretum de jurando in ejus verba, quod Deputati ad Synodum Alezianam auſu privato cuderant, nulla à Synodis provincialibus, quæ ipſos miſerant, accepta id faciendi poteſtate. Deinde cum Synodi Dordracenæ judicium curaret recudi, ſolos canones affirmativos pro ſuis amplexa eſt, negativos autem non agnovit, quod neſciret, (ut audivi referentes qui inter-*

interfuerunt) *an ſententia Remonſtrantium in illis rejecta fideliter expreſſa eſſet, nec ne.* Reſpondet tamen Samuel Mareſius, qui iſtam Curcellæi præfationem non minus quam prædictam Blondelli anacriſin ex inſtituto refutavit, juramentum in Dordracenos canones, quod in Synodo Aleziana decretum fuerat, à Carentonenſi non fuiſſe ideo improbatum, quod de canonibus Dordracenis tenuiter ſentiret, ſed ne canones illi potiori loco haberi viderentur quam ipſa confeſſio publica, cujus ſubſcriptio tantum exigi ſolebat. Quod autem Synodus Carentonenſis affirmativos tantum non item negativos Dordraceni concilii canones approbaverit, purum putum mendacium eſſe regerit; & quamvis Curcellæus à Viris fide dignis ipſique Synodo olim præſentibus ſe iſta audiviſſe dicat, Mareſius tamen excipit Curcellæum jam pridem male audire cœpiſſe. Omnino autem non affirmativos tantum ſed negativos quoque Canones Dordracenis fere per omnia conformes à Carentonenſi Synodo editos fuiſſe, ex Quickii Synodico eluceſcit. Interim quantum ad juramentum in canones Dordracenos attinet, videtur Synodus Carentonenſi non tam ſponte, quam ne Regis offenſam incurreret, in illud conſentire noluiſſe. Cum enim Deputati ex Synodo ad Regem miſſi fuiſſent, ut pro permiſſione Synodi gratias agerent, inter alia ipſis indicatum fuit, juramentum in Dordracenam fidem à Reformatis non ita pridem decretum Regi diſplicere, cum doctrina iſta nova videatur, cui protectionem ſuam polliceri nolit, & quamvis Deputati exciperent, nihil in Concilio Dordraceno ſancitum fuiſſe à Reformatis, quod publicæ ipſorum confeſſioni conforme non eſſet, reſponſum tamen tulere, Regem quidem ſe ipſorum doctrinæ immiſcere, aut judicium de ea ferre nolle, non tamen intelligere; cur aliquis in alterius fidem jurare debeat, & non potius cuilibet libertas credendi quæ velit relinquatur, ut refertur in hiſtoria edicti Nannetenſis Tom. II. p. 422.

IV. Miratur Anonymus huius hiſtoriæ autor, unde tantus Aulæ favor erga Arminianos originem duxerit? Non alia

Digitized by Google

autem ex cauſa à Rege conceſſam doctrinæ Arminianæ libertatem ſuſpicatur, quam ut Reformatis in Gallia occaſio ſchismatis ſuppeditaretur, quale in unitis Belgii provinciis ex eadem doctrina excitatum fuerat. Subjicit & aliam rationem, nempe quod Arminiani doctrinam ſuam gravi cenſura notatam animadvertentes quovis modo Supremis Magiſtratibus ſe inſinuare, & eorum protectionem ambire anniſi fuerint, & imprimis Daniel Tilenus in publico quodam ſcripto adverſus Milleterium edito magnam Dordraceno Concilio invidiam conflaverit, dum aſſeruit, clandeſtinum Dordraceni concilii propoſitum fuiſſe commune aliquod fœdus adverſus eccleſiam Romanam pangere, ideoque Galliæ Regem recte feciſſe, quod Miniſtros regno ſuo ſubjectos illuc ire non permiſerit, quaſi ob abſentiam miniſtrorum Franciæ magnum hoc arcanum optatos ſucceſſus obtinere non potuerit. Etſi vero Synodus hæc Carentonenſis Regi ſe obſecuturam ſimulans juramentum in fidem Dordracenam expreſſe non exegerit, attamen, ut in laudata edicti Namnetenſis hiſtoria refertur, in Aleſianæ Synodi, quæ Dordracenos Canones adoptaverat, doctrinam jurari voluit, & articulos illius doctrinæ præcipuos typis imprimi curavit, voluntati Regis ſatisfieri rata, ſi in juramenti formula invidioſa Dordraceni concilii mentio omitteretur. Ita autem ſe habet juramentum in ſynodo hac Carentonenſi ſubſcriptum: *Nos Paſtores & Seniores eccleſiarum in Gallia Reformatarum in Synodo Nationali Carentoni ad S. Mauricium juxta Lutetiam menſe Septembri 1623. cum omni ſinceritate declaramus, nos agnoſcere articulos ſupra ſcriptos fundatos in DEI verbo, & conformes ſidei prædictarum eccleſiarum Reformatarum huius regni, à quibus coram Deo proteſtamur nos nunquam receſſuros, in quorum fidem nos hanc manuum noſtrarum ſubſcriptionem appoſuimus, Carentoni d. 30. Sept. 1623.* videatur Rivetus Tom. II. p. 723.

V. Durante adhuc Synodo Rex Commiſſario ſuo, qui erat Auguſtus Galand per literas mandavit, ut tria puncta Synodo proponeret, quorum primum erat, quod Rex permiſſurus non

non eſſet amplius Primeroſio & Cameroni, nt vel Miniſterium vel Profeſſionem Theologicam in regno ſuo exercerent. Cum vero ſynodus pro utroque & ſimul pro Petro Molinæo, cui reditus in Franciam interdictus erat, ſupplicaret, ſeveritas Regis eo usque temperata fuit, ut tribus iſtis viris ea conditione in regno ſuo commorari permitteret, ſi in præſenti nullam functionem exercerent, ſed futuri temporis eventum expectarent. Cœtera huius Synodi acta brevitatis ſtudio prætermittimus.

VI. Alia Synodus Nationalis Reformatarum Galliæ eccleſiarum Carentone menſe Decembri 1644. inchoata & Menſe Januario ſequentis anni 1645. continuata fuit. Ejus acta Gallice deſcripſit David Blondellus in tractatu qui inſcribitur: *Actes authentiques des Egliſes Reformeés de France, Germanie, grande Bretaigne, Pologne, Hongrie, Pais Bas, &c. touchant la paix & charite fraternelle, que tous les ſerviteurs de Dieu doivent ſainctement entretenir avec les Proteſtans, qui ont quelque diverſité, ſoit d'expresſion, ſoit de methode, ſoit meſmé de ſentiment; raſſembleés en un pour la conſolation & confirmation des ames pieuſes, & pour l'inſtruction de la poſterité*, qui Blondelli tractatus Amſtelodami 1655. impreſſus eſt. Verum cum acta iſta authentica à Blondello jam ſene ſcripta, vel potius ob cæcitatem, qua proximis ante mortem annis laboravit, dictata inſpicere nobis non licuerit, ex aliis ſcriptoribns præcipua Synodi illius acta recenſebimus.

VII. Inter cauſas in hac Synodo actas fuit controverſia de gratia univerſali, quam Moſes Amyraldus Salmurienſis Academiæ Profeſſor & eccleſiæ Paſtor, ac nonnulli alii Reformati in Gallia tum fovebant. Tractatum fuerat jam A. C. 1637. de hoc negotio in Synodo Nationali Alenſonenſi. Tunc enim Moſes ille Amyraldus & Paulus Teſtardus eccleſiæ Bleſenſis Paſtor & vehemens, ut a Mareſio in Diſput. de duabus arboribus Hedenis th. 30. nominatur, univerſaliſmi propugnator ultra quatuor vel quinque dies continuos coram Synodo ſententiam ſuam propugnare, cæterosque, ad opinionem ſuam

 per-

Digitized by Google

pertrahere anniſi ſunt. Synodus autem ſeptem Deputatos nominavit, qui illorum hypotheſes examinarent, & de mediis turbas ab eccleſiis Gallicanis amoliendi diſpicerent. Tandem concluſum fuit, ut illi Theologi neque ab officio removerentur, ne rigor iſte ſchismatis periculum poſt ſe traheret, neque in ſtatione ſua manentes macula aliqua aut graviori cenſura notarentur, quæ facile in Academiæ detrimentum cedere potuiſſet. Contenta ergo fuit Synodus illos gratiæ univerſalis hypotheticæ aſſertores admonere, ut phraſibus in Reformata eccleſia conſuetis, vel terminis ad terminos Synodi Dordracenæ proxime accedentibus uterentur, contra vero locutionibus cum ſcandalo conjunctis abſtinerent, & decreta ſua conditionalia abolerent, ceu refert L' Anglæus Paſtor eccleſiæ Rotomagenſis, qui inter ſeptem illos Deputatos Præſidis officium geſſit, in epiſtola, quam ſcripſit ad Andream Rivetum d. 5. Jul. 1637. Cum qua epiſtola conferri poterunt quæ ex actis Alenſonenſis Synodi excerpta extant in appendice Synopſeos Doctrinæ de natura & gratia Andreæ Riveti p. 249. & ſeq. ubi Amyraldi & Teſtardi declarationes & Synodi monita ſpecialius enumerantur. Huius igitur Alenſonenſis Synodi exemplo etiam Carentonenſis ſeptimo vel octavo anno poſt Alenſonenſem habita Hypotheticos mitius tractavit.

VIII. Etſi vero Carentonenſis hæc Synodus perinde ac Alenſonenſis Cameronismi ſectatoribus graviorem aliquam notam inurere verita fuerit, nequaquam tamen illorum hypotheſes approbavit, ſed tantum toleravit, & ita quidem ut interim eas ſibi diſplicere non obſcure ſignificaverit. Vnde Mareſius in prolegomenis ad epicriſin ſuam p. 73. de illis hypotheticæ Babelis Architectis ſcribit, quod ipſorum hypotheſes tecto latere ægre ſe judicio ſurripuerint, & cum illis ita actum fuerit, ut non quidem abſolute condemnarentur, nec cum Remonſtratismo crucifigerentur, attamen propter affinitatem ſub patibulo cum laqueo circa fauces collocarentur. Etſi hæc Mareſii rhetoricatio nimia videatur, & Hypotheticorum ſententia multo

lenius

Digitized by Google

lenius, quam Mareſius velit, tractata in illis Synodis fuerit. Tanto autem facilius Hypotheticorum ſententia in utraque illa Synodo tolerata fuit, quod illi talem univerſalem gratiam fingerent, quæ cum decretis Synodi Dordracenæ conciliari poſſet, ut Micrælius in heterodoxia Calviniana Diſp I. theſ. 47. recte obſervavit. Vt autem eo magis hæc controverſia ſopiretur non ſolum Alenſonenſis Synodus prohibuit movere queſtiones curioſas & uti expresſionibus ſequiori interpretationi obnoxiis, ſed etiam Carentonenſis interdixit ſub pœna depoſitionis omnibus Paſtoribus & Profeſſoribus ſuis ſcribere, concionari, aut diſputare contra ſe invicem ſuper materiis declaratis & explicatis in Synodo Alenſonenſi, ulloſque libros ſuper illis publicare, ut ex Blondelli actis authenticis refert Mareſius in prolegomenis paulo ante allegatis. Idem p. 65. ſcribit, quod integræ Synodi provinciales in Gallia ſenſerint, ſilentium Hypotheticis per duas illas Synodos Nationales impoſitum fuiſſe, eoſque vel ad ordinariam traditivam revocatos, vel ſaltem obligatos, ut ſuas opiniones ſibi haberent, nec illas ſcripto aut viva voce propugnarent. Vbi tamen ſimul animadvertimus, quod etiam alteri parti à Synodis illis interdictum videatur, Hypotheticorum ſententiam in publicis concionibus, diſputationibus ſcriptiſque odioſe oppugnare, noviſque turbis & contentionibus occaſionem ſubminiſtrare. Addit Mareſius quod Amyraldus a Synodo Carentonenſi facultatem ſaltem contra exteros ſe defendendi petierit, ea vero Synodo provinciali Andegavenſi rem commiſerit, ſperans ſi Mareſii conjecturæ credimus, quod illa ordinis publici tenacior omnem impoſterum ſcriptionem polemicam ſuorum Profeſſorum ſufflaminatura eſſet, quæ ſpes Carentonenſem Synodum fefellit, cum Amyraldus ſub cenſura Synodi provincialis Andegavenſis ſpecimen ſuum contra Spanhemium ediderit, quod nonnulli inter Pictos, Santones & Aquitanos pro contemtu Synodi nationalis interpretati ſunt, ideoque de ſtudioſis ſuis non amplius Salmurium mittendis decreta promulgarunt, etſi revera Amyraldus editi-

one

one huius ſpeciminis contra decretum Synodi Carentonenſis non peccaverit, ſed tantum contra ſpem Synodi Carentonenſis ab Andegavenſi Synodo edendi illius ſcripti licentiam impetraverit. Cœterum Amyraldus etiam poſtea A. C. 1649. ſe exacte decretis Synodorum Nationalium obtemperaturum neque vel viva voce vel ſcripto de controverſis materiis diſputaturum eſſe promiſit, cum inter ipſum ab una, & Gulielmum Rivetum ac Philippum Vincentium ab altra parte mediante Principe Tarentino concordia reſarciretur, qua pace quinque ſcripta eriſtica in Vincentium alioſque ſtatim alias edenda ſufflaminata ſunt, ut ex Blondelli ad Mareſium epiſtola apparet.

IX. Non poſſumus hoc loco ſilentio præterire Johannis Dallæi, qui Alenſonenſi Synodo interfuit, & à Carentonenſi non longius abfuit, quam Lutetia a Carentone diſtat, apologiam pro Synodo Alenſonenſi & Carentonenſi, in qua (ſic enim tituli verba ſe habent) gratia DEI univerſalis, quam Fridericus Spanhemius ſuis exercitationibus oppugnavit, Theologorum veterum 120. & recentiorum 63. autoritate defenditur. Hic Dallæi tractatus Amſtelodami 1655. editus & Davidis Blondelli præfatione commendatus, apologia pro Synodo Alenſonenſi & Carentonenſi inſcribitur, non quod doctrina Dallæi aliorumque Hypotheticorum, quæ in hac apologia contra Spanhemianas exercitationes propugnatur, in duabus illis Synodis approbata & definita, ſed quod in utraque Synodo tolerata nec condemnata, nec hæreſeos crimine infamata fuerit. Nam in Alenſonenſi Synodo Paulus Teſtardus Bleſenſis eccleſiæ Paſtor, & Moſes Amyraldus, poſtquam cauſa ipſorum cognita & diſcuſſa fuit, accepta a conventus Præſide concordi dextra cum honore ad functiones ſuas obeundas dimiſſi ſunt, & in Carentonenſi Synodo Amyraldus iterum auditus, iterumque ut antea cum honore ad muneris ſui exercitium dimiſſus eſt, hortante Synodo, ut in eo cum gaudio & alacritate pergeret, uti Blondellus utriusque Synodi Actuarius, & ex eo Dallæus in Vindiciis p. 9. refert, qui etiam in apologia ſua p. 3. Johanni Cameroni

roni

roni non incelebri Hypotheticorum anteſignano neque in Synodo Aleſiana 1620, nec in Carentonenſi 1623. nec a Carentonenſi 1626. ullam hæreſeos dicam ſcriptam fuiſſe memorat.

X. Priorem huius apologiæ Dallæanæ partem tribus exercitationibus academicis ſucceſſive impugnavit Mareſius, quæ exercitationes poſtea in unum faſciculum collectæ prodierunt hoc titulo: *Samuelis Mareſii ἐπίκρισις Theologica & amica ad quæſtiones de gratia & redemptione univerſali. Pars prior oppoſita primæ parti apologiæ nuper in Belgio editæ adverſus eccleſiarum Belgicæ fæderatæ conſtantem ſententiam.* Acceſſit ſive ipſius Mareſii ſive alterius præfatio ſcripta Groningæ d. 6. Mart. 1656. Atque hinc Dallæo occaſio nata edendi *vindicias apologiæ pro duabus eccleſiarum in Gallia Proteſtantium Synodis Nationalibus altera Alenſonenſi 1637. altera vero Carentonenſi 1645. adverſus Epicritam gratiam Dei univerſalem oppugnantem*, quæ vindiciæ Amſtelodami 1657. prodierunt. In priori præfationis parte præfationem illam confutat, quæ tribus Mareſii exercitationibus præmiſſa fuerat, in poſteriori ſe contra Ludovicum Molinæum Petri F. tuetur, qui in præfatione ad tractatum ſuum de presbyterii eccleſiaſtici poteſtate Dallæi apologiam pro utraque Synodo hoſtiliter aggreſſus fuerat. In ipſis vero vindiciis, quæ tripartitæ ſunt, Dallæus apologiam ſuam adverſus tres Mareſii exercitationes prolixe vindicat. At nec Mareſius quievit. Edidit enim Groningæ 1658. epicriſin ſuam theologicam ad quæſtiones de gratia & redemptione univerſali non tribus tantum, ut antea, ſed decem exercitationibus conſtantem, quarum ſeptem poſteriores ſecundam apologiæ Dallæanæ partem impugnant. Subjecit his exercitationibus breves ſtricturas Dallæi vindiciis oppoſitas, totique huic opuſculo prolixa prolegomena præmiſit, in quibus & de Dallæi apologia & de ejusdem vindiciis copioſe diſſerit. Acceſſit poſtea eodem Mareſio autore A. C. 1661. epicriſeos Theologicæ ad quæſtiones de gratia & prædeſtinatione univerſali pars κατασκευαστική, qua proponuntur & vindicantur argumenta pro reſtrictione gratiæ ſalutis & redemtionis

B in

in Chriſto ad ſolos electos. Vbi in procemio inter alia refert, quod Dallæus in Synodo nationali Juliodunenſi A. C. 1659. præteritorum amneſtiam,gratiam & abolitionem conſecutus fuerit, partim proteſtando apologiam ſuam ſe invito & reclamante editam, partim vindicias apologiæ ſuæ diſſimulando, partim procurando ſuppresſionem literarum, quæ a Mareſio aliisque ex Belgio ad hanc Synodum ſcriptæ fuerant. Qua de re plura in actis Synodi Juliodunenſis videri poterunt, quorum exemplar MSCtum haud ita pridem ad nos pervenit.

XI. Sed jam alia quædam geſta Carentonenſis huius Synodi percurramus, quæ ut Amyraldum cum honore dimiſit: ita Codurcum ab officio ſuo removit. Philippus hic Codurcus Paſtor & Profeſſor Nemauſenſis, cuius in Jobum & epiſtolam ad Hebræos commentaria extant, offerebat Synodo diſſertationem, in qua eccleſiam pontificiam cum reformata in articulo de juſtificatione conciliare ſatagebat. Verum quia Synodus eum in pluribus doctrinæ capitibus titubantem deprehendebat, & ſecretam inclinationem ad Papiſtarum religionem in eo ſentiebat, non aliud pro oblata diſſertatione præmium Codurcus referebat, quam ut a ſtatione muneris ſui eccleſiaſtici & academici dimoveretur. Nec benignus cum Theophilo Bracheto Milleterio actum eſt, quem Grotius epiſtol. 108. magnum quondam Rupellanæ partis antiſtitem appellat. Is propter varias, quas in eccleſia Gallicana moverat turbas jam per plures annos a ſacra communione abſtentus fuerat: obtinuit tamen Regis autoritate licentiam Synodo huic ſe præſentandi. Accesſit igitur eccleſiarum miniſtros in hac Synodo congregatos ſeque ad collationem cum illis aliquam, & ab initio quidem contentioſam, poſtea vero inſtructivam obtulit, promittens Synodi deciſioni ſe ſubmiſſurum. Cum vero Amyraldus per biduum cum ipſo contuliſſet, tantum abfuit, ut Synodo ſe ſubmitteret, ut potius æquivocatione uſus promisſionem ſuam non de ſubmiſſione doctrinæ, ſed tantum de ſubmisſione perſonæ ſuæ interpretatus fuerit. Synodus autem publice declaravit, quod impoſte-

poſterum pro membro eccleſiæ Reformatæ agnoſci non deberet, ſolennem excommunicationem additura, niſi edicto regio prohibitum fuiſſet, in eos, qui ad Romanam eccleſiam deficiebant, fulmen hoc vibrare. Videatur de utroque Romanæ eccleſiæ amaſio Codurco nempe & Milleterio hiſtoria edicti Nannetenſis Tom. 3. part. I. p. 33. & 34. ubi etiam refertur, quod Synodus hæc illos gravi cenſura notaverit, qui obviam facti proceſſioni Sacramenti in Romana eccleſia uſitatæ nudato capite illi occurrere, quam vel per fugam ſe retrahere, vel tecto capite periculo ſe exponere malebant, obtendentes, ſe reverentiam illam non hoſtiæ ſed vel Sacerdoti vel comitatui exhibere, quam idololatriæ participationem Synodus minime ferendum exiſtimavit.

XII. Gravi præterea cenſura notati ſunt in hac Synodo, qui tum in Gallia primum peccatum poſteris imputatum negabant. Decrevit enim Synodus a muneribus ſuis removendos Paſtores & Profeſſores, qui in controverſiam traherent peccati Adamitici imputationem neminemque deinceps ad ſacrum miniſterium admittendum, qui erroris illius foret particeps, ut refert Curcellæus in tractat. de jure Dei in creaturas c. 11. p. 769. Ipſum a Synodi decretum ita ſe habet: *cum relatum fuiſſet de ſcriptis quibusdam impreſſis & manu exaratis, per quæ natura peccati originalis conſtituebatur in ſola corruptione hæreditaria in omnibus hominibus originaliter reſidente, negabatur autem imputatio primi peccati Adami, Synodus prædictam doctrinam damnans, quatenus naturam peccati originalis reſtringit ad ſolam corruptionem hæreditariam poſteritatis Adami, excluſa imputatione primi peccati per quod lapſus eſt, prohibet ſub pœna omnium cenſurarum omnibus Paſtoribus, Profeſſoribus, & aliis hanc quæſtionem tractaturis, ne a ſententia communi omnium Proteſtantium eccleſiarum recedant, quæ præter corruptionem, ſemper prædictam imputationem toti poſteritati Adami factam agnoverunt ac omnibus Synodis & Claſſibus mandat, ad receptionem Studioſorum ad ſacrum miniſterium proceſſuris, ut ab iis exigant huius ſtatuti ſub-*

Digitized by Google

ſcriptionem. Seorſim hoc decretum Carentonenſe edidit & conſenſu eccleſiarum Reformatarum ex publicis confeſſionibus Doctorum Helveticorum, Gallorum & Genevenſium, Anglorum, Belgarum, Germanorum tam Helveticæ quam Auguſtanæ confeſſioni addictorum, Patrum, Scholaſticorum, aliorumque Pontificiorum confirmavit Andreas Rivetus in tractatu, qui inſcribitur, *Decretum Synodi Nationalis Carentoni ad Matronam a 26. Decembr. 1644. usque ad finem Januarii 1645. habita, de imputatione primi peccati omnibus Adami poſteris*, quod Riveti ſcriptum ſecunda vice Genevæ 1647. prodiit, & inter opera Riveti conjunctim edita reperitur Tom. 3. p. 798. Senſit ſe quoque hoc decreto peti Joſua Placæus Salmurienſis Theologus, ideoque 1655. Salmuri ſuis ſumtibus excudi curavit tractatum de imputatione primi peccati Adami, in quo videri vult, ſe cum illo Carentonenſi decreto per omnia conſentire, & ſuam de peccato originis ſententiam a Synodo Carentonenſi nequaquam damnari potuiſſe, cuius rei demonſtrandæ gratia evincere conatur, quod Carentonenſis Synodus tantum mediatam & conſequentem Adamitici peccati imputationem agnoverit. Imprimis autem contra Garisſolium diſputat Paſtorem & Profeſſorem Montalbanenſem, quem Carentonenſis huius Synodi Præſidem fuiſſe conſtat, & ex parte contra Carolum Daubuz Neracenſis eccleſiæ Paſtorem, cuius epiſtola & carmen propempticum ad Garisſolium ſimul cum Gariſſolii tractatu de imputatione peccati prodierat. Interim Placæus non disſimulat, decretum hoc Catentonenſe ſibi ad palatum non fuiſſe. Poſtquam enim verba decreti ex latina Gariſſolii verſione allegaverat, ſtatim ſubjicit, hoc decretum a Synodis Provincialibus varie acceptum fuiſſe, cum quibusdam viſum fuerit, illud ſtatim executioni mandari, aliis vero placuerit executionem usque ad aliam Synodum Nationalem ſuſpendi, privata quoque Paſtorum aliorumque judicia non uniusmodi fuiſſe, cum nonnulli hoc decretum ut æquisſimum ac verisſimum exoſculati fuerint, contra non defuerint, qui illud ut novum & nimis

feſti-

feſtinanter ac haud ſatis penſitatum & Synodis Provincialibus inconſultis factum, imo ut verbo Dei minus conſentaneum rejicere non dubitarunt.

XIII. Hornius in hiſtoria eccleſiaſtica p. 502. mentionem hujus Synodi faciens cæteris ejus actis omiſſis contentus eſt Synodi hujus decretum contra Independentes recenſere; circa quod decretum quid Leydeckerus in notis ad hiſtoriam illam eccleſiaſticam monuerit p. 502. videri poterit. Qualia regii Commiſſarii poſtulata & gravamina in hac Synodo fuerint, & quid ipſi à Præſide Synodi reſponſum fuerit, refertur in hiſtoria edicti Nannetenſis Tom. III. part. I. part. I. p. 26. & ſeq. Quid autem epiſtolæ ſuæ, quam ad hanc Synodum ſcripſit Andreas Rivetus, contigerit, refert ipſe in alia epiſtola, quam præfixit poſthumis Spanhemii vindiciis pro exercitationibus de gratia univerſali. Nimirum lecta quidem eſt in Synodo illa Riveti epiſtola, ſed ſine reſponſo dimiſſa ſub prætextu, quod ex regionibus exteris fuiſſet allata. Miratur ergo Rivetus, quod extraneus factus fratribus ſuis, & peregrinus filiis matris ſuæ, cum in Gallia natus & educatus, perque 25. annos in Gallia Paſtor fuerit, donec permittentibus Gallorum Synodis inter regni Francici fœderatos Theologiæ Profeſſor fieret. Neque tamen ſolius Riveti epiſtola ſine reſponſo dimiſſa eſt, ſed idem etiam epiſtolis Conſiſtorii Genevenſis & Diodati contigit, prohibente Delegato Regio, ne ad literas e regionibus exteris allatas à Synodo reſponderetur.

XIV. Duabus his nationalibus Synodis Carentonenſibus, quarum una A. C. 1623. altera A. C. 1644. & 1645. congregata fuit, tertiam nunc addimus medio inter utramque tempore nempe A. C. 1631. habitam. Et hæc ipſa eſt, cujus ſingularem indulgentiam erga Lutheranos diſcutiendam ſuſcepimus. Regius in hac Synodo Commiſſarius idem erat, qui in prima nationali Carentonenſi Synodo 1623. fuerat, Galandus. Is varia Regis nomine à Synodo poſtulabat, ſcilicet, ne amplius prote-

Digitized by Google

ſtationes fierent contra Commiſſarios, quos Rex Synodis intereſſe vellet, ne exteri ſeu in illis locis nati, quæ Regis dominio non ſubeſſent, ad miniſterium vocarentur, ne qui ſemel miniſterium ſacrum ſuſcepiſſent, ſine Regis permiſſu regno exirent, ne Salbertus miniſter Rupellanus ad functiones ſuas admitteretur, ſed in loco qui Regi placuiſſet exularet, ut Beraudus, Miniſter & Profeſſor Montalbanenſis, qui de jure pro libertate arma capiendi ſcripſerat, & ipſis quoque eccleſiæ Miniſtris jus arma portandi & ſanguinem fundendi vindicare auſus fuerat, & Bouteroveus Miniſter Gratianopolitanus itidem juſtitiæ armorum pro libertate captorum ſtrenuus defenſor, cujus librum Parlamentum Delphinatus flammis dignum cenſuerat, & Baſnagius Rupellanæ congregationis particeps, qui nimium zeli in Synodis habere videbatur, Synodo excluderentur, item ut nonnulla in diſciplina & praxi eccleſiaſtica circa publicam eorum, qui religionem mutabant, proclamationem, circa examen & cenſuras librorum, circa preces publicas, circa Conſiſtoria & alios quosdam articulos reformarentur. Et Synodus quidem in plerisque ſe ſubmittebat, obtinebat tamen ut preces pro ſalute Dominorum, in quorum ditione templa ſita erant, publicas fieri, & in Conſiſtoriis, ubi opus foret, tres Miniſtros totidemque e vicina Seniores advocari permitteretur. Dum hæc in Synodo agerentur, Synodus duos Deputatos Amyraldum & Villarſium ad Regem mittebat, ſuaque deſideria quindecim articulis proponebat, inter quos etiam interceſſio pro Beraudi, Baſnagii & Bouterovei admiſſione ad Synodum continebatur, quæ effectu ſuo non caruit, ſiquidem primum Beraudus & paulo poſt Baſnagius & tandem etiam Bouteroveus ſuum in Synodo locum occuparunt. Præterea promiſſum fuit Deputatis, quod Rex ad ipſorum puncta gratioſe reſponſurus eſſet, non ante tamen, quam Synodus ſeparata eſſet. Quæ omnia in hiſtoria edicti Nannetenſis fuſius recenſentur Tom. 2. p. 517. & ſeq. ubi etiam refertur, quod hæc

Sy-

Digitized by Google

Synodus ad exemplum Synodi Montis Peſſulani 1598. habitæ ſtatutum de unione cum Romana eccleſia,cujus pruritus nonnullos tenuit,non ineunda ediderit,item quod ſolenne per univerſas in Gallia Reformatas eccleſias jejunium indixerit. Quomodo eadem Synodus Andegavenſis provinciæ fratres laudaverit, quod ad nutum Synodi Caſtrenſis ſcripta Johannis Cameronis conquiri & typis edi curaverit,Dallæus memorat in apologia pro Synodis Aleaſ. & Carent. p. 3. Sed his omnibus jam miſſis decretum illud videamus,quod hæc Synodus in Lutheranorum gratiam edidit.

XV. Gallice hoc decretum exhibet ex Blondelli actis authenticis Timannus Geſſelius in hiſtoria ſua ſacra & eccleſiaſtica Tom. 2. in addend. p. 785. & 786. Latine producit illud decretum Heideggerus in Diſſertatione poſteriori de concordia Proteſtantium ecceleſiaſtica Tom. 3. Diſſ. ſelect. p. 477. ubi verba decreti ita ſeſe habent: *Quando Auguſtanæ Confeſſionis eccleſiæ cum cæteris Reformatis in omnibus veræ religionis principiis & articulis fundamentalibus conveniunt, cultumque exercent purum ab omni idololatria & ſuperſtitionis labe, ſi qui ſint iſtius profeſſionis homines, qui cum caritatis & lenitatis ſpiritu ſacros eccleſiarum noſtrarum cætus frequentent,earumque communionem expetant, iis ſine omni abjuratione prævia liberum eſto ad ſanctam Chriſti menſam nobiscum accedere,matrimonia cum noſtræ confeſſionis fœminis contrahere,& infantes baptiſmo tingendos de more offerre & ſuſcipere, dum noſtris eccleſiis in hoc ultimo caſu ſancte ſpondeant, ſe infantes, quos de ſacro lavacro ſuſceperint,neque directe unquam neque indirecte adverſus eam,quam noſtræ eccleſiæ credunt ac profitentur doctrinam ſolicitaturos,ſed ea duntaxat fidei capita edocturos,de quibus inter noſtras ipſorumque eccleſias convenit.*

XVI. Non dubitat Heideggerus,poſtquam hoc decretum Carentonenſe adduxit,quin Spiritu S. ducantur Reformati, qui tanto pacis ſtudio & ipſi flagrant,& alios inflammare ſatagunt, additque nulla re Spiritum Dei magis quam condemnationibus mutuis,& amaro zelo & ſermone illo σαπρῷ, quo eriſtica ſcripta compleri ſolent,exacerbari poſſe. Johannes vero Dallæus in ſua apolo-

logia pro eccleſiis Reformatis c. 7. p. 34. cum hoc Carentonenſe decretum retuliſſet, velut admirabundus exclamat: *O lenitatem vere Chriſtianam! dignam profecto, quam & omnes, qui hodie vivunt, pii ſedulo imitentur, & qui olim vivent poſteri cum laude perpetuo celebrent!* Nec alii hujus decreti commendatores deſunt. Imprimis vero, ad hoc decretum provocare ſolent, qui pacem Lutheranos inter & Reformatos conciliare ſatagũt, ut Hoornbeckius de conſociatione Evangelicorum p. 733. Amyraldus in tractatu de ſeceſſione ab eccleſia Romana, deque ratione pacis inter evangelicos in religionis negotio conſtituendæ p. 3. Hottingerus in meletematibus irenicis p. 174. Mareſius de Syncretiſmo p. 556. Dieſtius de lite & pace religioſa evangelicorum Diſp. 2. theſ. 10. p. 176. Johannes Wirzius, Theologiæ in ſchola Tigurina Profeſſor, in Diſp. de communione Sanctorum p. 342. Pictetus de conſenſu & diſſenſu inter Reformat. & Auguſt. Conf. fratr. c. 6. Paſtores quidam in Gallia apud Geſſelium Hiſt. Eccl. tom. 2. p. 654. 655. Cregutus in conſilio irenico apud Mellet. in Syndrom. p. 289. Autor der Abhandlung etlicher Fragen von der Mögligkeit/Nothwendigkeit und Nutzen der Vereinigung/ qui tractatus ante biennium prodiit, p. 115. & ſeq. Verum quid Lutheranis doctrinæ veræ ſincere addictis, & de dulci illa Carentonenſis Synodi fiſtula & de ſuavibus, quæ Syncretiſtæ inde capiunt ſomniis ſentiendum videatur paulo poſt indicabimus. Nunc prius videamus quantam Reformatis invidiam Synodus Carentonenſis apud Pontificios decreto ſuo conciliaverit.

XVII. Agebatur tum temporis in Gallia de unione religionis Pontificios inter & Reformatos tentanda, & hoc negotium ipſe Cardinalis Richelius promovebat, qui hac in re Capucini cujusdam nomine Joſephi opera utebatur. Nec deerant inter Reformatos, quibus vel privati, quod inde ſperabant, lucri & commodi cauſa, vel ob alias rationes illa Cardinalis conſilia placebant, quos inter & Milleterius ſupra a nobis memoratus, cujus pro hac unione labores varia ſcripta ab ipſo edita teſtantur, in quorum numero occurrit epiſtola de univerſi orbis Chriſtiani pace

pace

pace & concordia per Cardinalem Richelium inſtituenda, ut plures alias ejus lucubrationes ad hoc negotium ſpectantes taceamus. Quomodo autem Milleterius Reformatos cum Pontificiis unire cupiens utrinque vapulaverit, tandemque ad incitas redactus Romanæ eccleſiæ acceſſerit, Claudius Sarravius Senator Pariſienſis in pluribus epiſtolis memoravit. Conferantur Epiſt. 13. 81. 83. 85. 110. 114. 118. & 170. Illo ipſo vero tempore, cum varia conſilia de unione Pontificiorum & Reformatorum agitarentur, Synodus hæc nationalis Carentonenſis adeo alienam ſe ab hac unione præbuit, ut ſtudium bonæ & quæ Deo grata eſſet pacis præ ſe ferens atque præfata molitiones illas repudiaverit, & evangelii Miniſtris, qui iis vel palam vel clanculum faverent exauctorationem ſeveriſſime interminata fuerit, ut Amyraldus in tractatu de pace in negotio religionis inter evangelicos conſtituenda, quem Johannes Mellet Syndromo ſuo irenico inſeruit, teſtatur p. 128. Id vero Pontificii tanto ægrius tulerunt, quod eadem Synodus Carentonenſis Lutheranis communionem cœnæ in ſuis eccleſiis indulſerit, iisdemque conjugium cum Reformatis & libertatem infantes Reformatorum e baptiſmo ſuſcipiendi permiſerit. Atque hinc de illo Synodi Carentonenſis decreto ſiniſtra admodum judicia Pontificii tulerunt.

XVIII. Nonnulli enim odioſe clamitarunt Lutheranos per hanc Synodum contra leges publicas in Galliam revocatos, ut notat Leydeckerus in not. ad Horni hiſtor. eccleſ. p. 358. Fecit id inter alios Nicolaus Denets Epiſcopus Aurelianenſis. Is enim A. C. 1636. d. 17. Februarii in oratione Cleri Gallicani nomine apud Regem habita eccleſias Reformatas in Gallia trium capitalium criminum reas fecit, quorum primum fuit, quod leges publicas effreni licentia violare & meditato ſcelere Edicti regii majeſtatem infringere auſi fuerint. Id vero hac ratione probavit, quod Synodus Carentonenſis decreverit, ut Lutherani ad cœnæ communionem apud Reformatos admitte-

Digitized by Google

rentur. Quam graviſſimam accuſationem ut a Reformatis repelleret Johannes Dallæus, apologiæ ſuæ pro eccleſia Reformata inter alias appendices addidit reſponſionem apologeticam orationi illi Epiſcopi Aurelianenſis oppoſitam, in qua monet, quod nullo Regis edicto prohibitum fuerit Lutheranos ad communionem a Reformatis admitti, neque ullum notorium crimen & flagitium in iſto Carentonenſi decreto vel a Regio Commiſſario, qui Synodo interfuit, vel a Regio Conſiſtorio, cui acta Synodi communicata ſunt, deprehenſum fuerit.

XIX. Alius Pontificius nomine Adamus tria imprimis huic decreto Carentonenſis Synodi objecit. Nempe Synodum hoc decreto Regis Sueciæ Guſtavi magnos tum in Germania victoriarum progreſſus facientis gratiam aucupari voluiſſe, deinde Synodum dogma transſubſtantiationis toleraſſe, denique Synodum Reformatis permiſiſſe, ut cum Lutheranis realem corporis & ſanguinis Chriſti in pane & vino præſentiam crederent. Quæ omnia falſa eſſe probat idem Dallæus in tractatu Gallico, qui inſcribitur, *replique de Jean Daille aux deux livres que Meſſieurs Adam & Cottiby ont publiez contre luy.* Conferatur tractatus hujus pars 2. & quidem caput 9. p. 63. & ſeq. ubi contra iſta ἐγκλήματα Synodi Carentonenſis Decretum prolixe vindicat.

XX. Anonymus quidam A. C. 1683. Pariſiis Gallico idiomate edidit conſiderationes unionis, quam Calviniſtæ cum Lutheranis inierunt in Synodo Carentonenſi. In quo tractatu gravem Reformatis dicam ſcribit, quod in Lutheranis dogma conſubſtantiationis ferant, eoque non obſtante Lutheranis communionem ſuam in Synodo Carentonenſi obtulerint, etſi ipſo Calvino atteſtante ex hac conſubſtantiationis doctrina ſacramenti adoratio ſequatur, & tamen ſub prætextu idololatriæ evitandæ a Pontificiorum communione abhorreant, neque transſubſtantiationis dogma tolerare velint. Quin & uni-

Digitized by Google

univerſus Clerus Gallicanus A. 1682. Pariſiis congregatus inter varias methodos Reformatos ad eccleſiam Romanam reducendi hanc primo loco ponit, quod Reformati in Synodo Carentonenſi Lutheranos realem corporis Chriſti in euchariſtia præſentiam, ex qua Calvinus adorationem ſacramenti neceſſario ſequi ſtatuit, agnoſcentes ad communionem ſuam receperint, & tamen inter cauſas, cur à Romana eccleſia ſeceſſerint, adorationem ſacramenti inter primas & præcipuas referre ſoleant. Et hac methodo etiam jam pridem Cardinalis Richelius uſus fuerat in methodo ſingulari ad ſectarios amice & pacifice ſine ulla vi ad eccleſiæ unitatem reducendos, qui Richelii tractatus Pariſiis A. C. 1657. prodiit. Burnetus autem in annotationibus ſuis ad acta Cleri Gallicani p. 66. & ſeq. miratur, quod Clerus Gallicanus hanc methodum Richelii melioris Politici quam Theologi adoptaverit, & inter alia obſervat Lutheranos hanc conſequentiam adorationis ex reali corporis Chriſti præſentia, quicquid de ea Calvino viſum fuerit, nequaquam agnoſcere, neque ſymbola euchariſtica Pontificiorum inſtar adorare.

XXI. Patet igitur, quantum Synodus Carentonenſis ſua erga Lutheranos indulgentia Pontificios irritaverit. Unde Amyraldus in tractatu de ſeceſſu ab eccleſ. Rom. p. 6. ſcribit, decretum Carentonenſe, quod ſumma ſapientia ſummaque caritate conditum aſſerit, prædicatoribus eccleſiæ Romanæ amplam declamitandi occaſionem dediſſe, dum hanc in Lutheranos facilitatem ita interpretati ſunt, quaſi argueret in Reformatis animum injuſto & pervicaci in Romanam eccleſiam odio inflammatum, ut qui ab ea ſeceſſionem fecerint, & in ea pertinaciter perſeverent, cum tamen Lutheranorum communionem non detrectent, à quibus ſecedendi cauſas non minus juſtas & idoneas habeant. Ex alio capite in decretum hoc Carentonenſe invectus eſt Moguntinus Eccleſiaſtes Adolphus Godofredus Voluſius. Cum enim auroram pa-

Digitized by Google

cis religioſæ divinæ veritati amicam ederet, Lutheranos quidem ad reconciliationem cum Romano-catholicis invitabat, at unionem cum Reformatis Lutheranæ eccleſiæ maxime diſſuadebat, inter alia ſcribens, quod Hugonotti etſi in conciliabulo Carentonenſi A. C. 1631. declararint, ſe Auguſtanæ confeſſioni addictos ad cœnam ſuam admiſſuros, ſincerum tamen Syncretiſmum cum Lutheranis haud meditentur, ideoque ſuis non indulgeant communionem cum Auguſtanis absque proteſtatione, quod non conſentiant in errores oralis manducationis, omiſſi panifragii &c. pag. 152. Papiſtis vero accenſemus etiam Milleterium, qui jam tum feceſſionem ad papatum meditabatur, cum in ſcripto quodam Carentonenſem Synodum pudendi cum Lutheranis Syncretiſmi argueret, adverſus quem David Blondellus epiſtola quadam decretum Carentonenſe vindicavit.

XXII. Nec diſſimulat Amyraldus in loco proxime allegato, fuiſſe inter ipſos Reformatos, qui mirati ſunt, quæ poſſit eſſe ipſorum cum Lutheranis communio, cum Lutherani certa quædam dogmata de præſentia corporis Chriſti in euchariſtiæ ſacramento, de naturarum in Chriſto & idiomatum utriusque naturæ communicatione & aliis quibusdam articulis foveant & tueantur, à quibus Reformati abhorrent, cum ea à veritate ſemota arbitrentur. Etſi vero Amyraldus addat, quod per apologias à viris quibusdam doctiſſimis ſcriptas infirmis è Reformatorum communione hominibus abunde ſatisfactum, omnesque ipſorum animis ſcrupuli exempti fuerint, valde tamen dubitamus, nullos in animis Reformatorum ſcrupulos remanſiſſe. Certe multæ Reformatorum eccleſiæ hoc Synodi Carentonenſis decretum in praxi haud obſervant.

XXIII. Num ergo forte hanc Synodi Carentonenſis declarationem ſaltem Lutherani, in quorum gratiam edita fuit,

fuit,grato animo & ambabus,quod dicitur,manibus amplexi ſunt? Neutiquam. Certe Rango in der Hiſtoriſchen Beſchreibung der Religions-Mengerey / cum partem aliquam decreti Carentonenſis retuliſſet, ſubjicit p. 20. Wiewol wir hierbey unerinnert nicht laſſen können/ daß auch unter dieſen Carentoniſchen Schluß eine Frantzöſiſche Liſt verborgen ſtecket / indem ſie die Lutheraner zu ihrem Abendmahl wohl laſſen / dadurch von ſolchen Lütheranern ihre Lehre für gut erkläret wird: hingegen geben ſie gleichwohl nicht zu / daß die ihrigen bey den unſerigen zum Abendmahl gehen mögen ohne öffentliche Proteſtation. Quod judicium repetit Hartmannus in Concil. illuſtrat. Tom. IV. p. 844. Et Calovius in *δοκιμασία* Spiritus Syncretiſtici pag. 122. *γνησίως* Lutheranos talem communionem qualem Synodus Carentonenſis Auguſtanæ confeſſioni addictis obtulit, nunquam expetituros affirmare minime dubitavit. Ut autem cuncta clarius pateant, declarationem hanc Carentonenſis Synodi paulo penitius introſpiciemus.

XXIV. Occaſio decretum hoc condendi talis extitit. Verſabatur Lugduni in Gallia, ubi multi peregrini tum ob ſitus opportunitatem, tum ob mercaturæ negotia commorari ſolent, Germanus quidam Auguſtanæ confeſſioni addictus. Is cum civis alicujus Lugdunenſis Reformatam religionem amplectentis filiam ambiret, ut ea felicius potiretur, non ſolum Reformatorum cætibus frequens aderat, ſed etiam profitebatur, ſe cætera doctrinæ & diſciplinæ Reformatorum capita ita probare, ut etiam cum ipſis communicare, & cum quodam è Reformatis affinitate conjungi paratus eſſet, modo nequam in Lutherana eccleſia hauſerat de Dominica in euchariſtiæ ſacramento præſentia ſententiam mutare cogeretur. Miniſtri Reformati, qui tum Lugduni erant, neque hominem cum repulſa dimittebant, neque tamen in ejus deſideria, cum res illa ſine exemplo hactenus fuiſſet, ſtatim

Digitized by Google

conſentiebant, ſed negotium hoc dignum arbitrabantur, quod ad Synodum Nationalem, quam intra tertium vel quartum menſem habendam noverant, referretur. Cum ergo Synodus Nationalis Carentone conveniſſet, Burgundicarum eccleſiarum, quas inter Lugdunenſis etiam cenſetur, Delegati Synodum conſuluerunt, num Germanos & alios Auguſtanæ Confeſſionis fideles in eccleſiis Galliæ Reformatis liceat absque prævia abjuratione eorum, in quibus à Reformatis diſſentirent ad contrahendum cum Reformatis mulieribus matrimonium & ad offerendos ad ſacrum baptiſmum parvulos admittere? ut refert Dallæus in reſponſ. apol. ad orationem Epiſcopi Aurel. pag. 93. Hac igitur occaſione data placuit Synodo, ut Lutheranis absque abjuratione prævia & ad ſacram menſam cum Reformatis accedendi, & matrimonia cum Reformatis contrahendi & parvulos ad baptiſmum in Reformatorum eccleſiis offerendi libertas concederetur.

XXV. Fundamentum hujus conceſſionis poſuit Synodus in fundamentali utriusque religionis conſenſu, dicit enim: *Quando Auguſtanæ confeſſionis eccleſiæ cum cæteris Reformatis in omnibus veræ religionis principiis articulisque fundamentalibus conveniunt &c.* Verum iſta Carentonenſis Synodi hypotheſis, quam decreto ſuo fundamenti loco ſubſternit, falſa deprehenditur. Fundamentalem enim eſſe inter Lutheranos & Calvinianos diſſenſum demonſtrarunt Nicolaus Hunnius in διασκέψει Theologica de fundamentali diſſenſu doctrinæ evangelicæ - Lutheranæ & Calvinianæ ſeu Reformatæ, Theologi Wittebergenſes im Gründlichen Beweiß/daß die Calviniſche Irrthumb den Grund des Glaubens betreffen / und der Seligkeit nachtheilig ſeyn/ Theologi Darmſtadienſes in der Gründlichen Außführung/ Hutterus in Calviniſta Aulico - Politico altero cap. 2. pag. 178. ſeq. & in irenico vere chriſtiano cap. 12. pag. 66. & ſequ. Hül-

Hülſemannus in Calviniſmo irreconciliabili pag. 26. & ſeq. ut plures alios taceamus. Cæterum Amyraldus verba decreti Carentonenſis ita recitat: *quandoquidem eccleſiæ confeſſionis Auguſtanæ conveniunt cum cæteris eccleſiis Reformatis in præcipuis articulis fundamentalibus veræ religionis &c.* Et Dieſtius apud Calovium in δοκιμασία Spiritus Syncretiſtici pro verbis: *in omnibus veræ religionis principiis* ponit: *in omnibus fere religionis principiis &c.* quaſi Carentonenſis Synodus non univerſalem per omnia utriusque hujus religionis conſenſum, ſed in plerisque tantum & præcipuis articulis agnoverit. Verum ſi Gallicum eumque authenticum Synodi textum evolvamus, quem ex Blondelli actis authenticis Hoornbeckius de conſociatione evangelica pag. 733. & Geſſelius in hiſtoria eccleſiaſtica tom. II. p. 786. adduxerunt evolvamus, apparet Synodum non de præcipuis articulis fundamentalibus, nec de omnibus fere religionis principiis locutam, ſed in genere de principiis & punctis fundamentalibus veræ religionis. Et fatendum eſt etiam apud ipſum Dieſtium in noſtro exemplari non legi: *in omnibus fere religionis principiis*, ſed: *in omnibus veræ religionis principiis.* Omnino ergo Synodus Carentonenſis in omnibus veræ religionis principiis & articulis fundamentalibus Lutheranos cum Calvinianis conſentire ſtatuit, qui conſenſus in omnibus articulis fundamentalibus nunquam demonſtrari poterit, cum ne id quidem probari poſſit, quod in præcipuis veræ religionis articulis fundamentalibus Lutherani cum Calvinianis conſentiant. Interim laudanda Synodus, quod æquius de Lutheranis ſenſerit, quam quidam alii Calviniani, qui Lutheranos variarum hæreſium poſtularunt, eosque oves Chriſti eſſe negarunt, & æternæ damnationi devoverunt.

XXVI. Alterum fundamentum indulgentiæ erga Lu-

Digitized by Google

Lutheranos Synodus Carentonenſis in eo ponit ; quod Lutherani cultum ab omni idololatriæ & ſuperſtitionis labe purum habeant. Laudanda hic iterum Synodus, quod aliorum Calvinianorum calumniam, tacite refutet, qui noſtris eccleſiis ob doctrinam de adoratione Chriſti hominis, de uſu imaginum in templis, de virtute baptiſmi, de præſentia corporis Chriſti in euchariſtia & aliis quibusdam articulis idololatriæ & ſuperſtitionis labem aſpergunt. Quemadmodum autem Synodus Carentonenſis ex puritate cultus Lutherani argumentum depromit Lutheranos ad eandem cum Reformatis communionem invitandi ; ita e contrario nobis illa Lutherani cultus puritas argumentum eſt, quo concludimus Lutheranis à communione cætus heterodoxi abſtinendum eſſe.

XXVII. Ipſam Synodi Carentonenſis indulgentiam erga Lutheranos quantum attinet, tribus illa capitibus continetur. Primum caput his verbis continetur: *Si qui ſint Auguſtanæ profeſſionis homines, qui cum caritatis & lenitatis ſpiritu ſacros eccleſiarum noſtrarum cætus frequentent, earumque communionem expetant, iis ſine omni abjuratione prævia liberum eſto ad ſanctam Chriſti menſam nobiscum accedere.* Ecquis vero ingenuus Lutheranus hanc communionem expetat, aut ad ſacram cum Reformatis menſam accedere cupiat, ſi vel maxime absque prævia abjuratione hoc ipſi liberum relinquatur? Certe nullus Lutheranus eadem cum Reformatis cœnæ communione frui poterit, niſi conſcientiam ſuam graviſſime vulnerare velit.

XXVIII. Pri-

Digitized by Google

XXVIII. Primum enim dubitari poſſit, an apud Reformatos integrum euchariſtiæ ſacramentum adminiſtretur? Etſi enim Heideggerus in Corpore Theologiæ Chriſt. tom. 2. libr. 25. p. 496. aſſerat, quod utrinque, nempe apud Lutheranos pariter & Reformatos in confeſſo ſit, in utriusque partis eccleſiis uſum ſacramenti ſecundum Chriſti inſtitutionem ſine ſubſtantialium additione vel detractione integrum & illibatum manere, quam ſententiam Rintelenſium Theologorum autoritate confirmat, quos in colloquio Caſſellano ingenue confesſos ait, neminem inter ſuos reperiri, qui Reformatos habere verum ſacramentum ambigat: major tamen noſtratium pars in Reformatorum cœna paleam ſine tritico, & putamina ſine nucleo h. e. ſymbola terrena ſine re cœleſti exhiberi ſtatuit. Ipſe Lutherus im Bekäntniß vom Abendmahl Tom. II. Witeb. German. 206. de Calvinianis ſcribit, daß ſie eitel Brodt und Wein haben / hac ratione addita: denn ſie haben auch die Worte und eingeſetzte Ordnung GOttes nicht / ſondern dieſelbige nach ihrem eignen Dünckel verkehret und verändert. Hunc ſequitur Balduinus in Caſ. Conſc. p. 165 ſcribens, Pontificios panem & vinum, Calvinianos autem corpus & ſanguinem e cœna auferre, & iterum p. 344. Calvinianos inſtitutionem ſacramenti non habere integram, & per conſequens non habere verum ſacramentum, item: Calvinianos apud nos accipere verum corpus & ſanguinem Chriſti, noſtros autem a Calvinianis verum corporis Domini ſacramentum non accipere. Nec alia ſententia eſt Waltheri, qui in Miſcellaneorum centuria c. 38. ad quæſtionem: num Calviniani verum habeant cœnæ ſacramentum? reſpondet: *minime gentium*. Cum enim ſacramenti hujus eſſentia violetur, ſi panis vel vinum omittatur, multo magis eſſentiam ſacramenti hujus violari ſtatuit, ſi furtim ſurripiatur verbum Chriſti cum ſuo intellectu adæquato, & una cum iſto verbo corpus & ſanguis Domini. Unde poſtea infert: qua itaque conſcientia quisquam noſtrum a Calviniſequis ſumere poſſet & petere ſynaxin? Non ego paleas

gnandum eſſe cuilibet ſectæ diſſidentium locum ſpecialem ad ſuos conventus, templum tamen commune aliquod eſſe ſtatuendum, in quo non niſi communis omnium partium doctrina proponatur, & ſacramenta quibuslibet adminiſtrentur.

XXXII. Porro Chriſtus & Apoſtoli ſcandala ſerio vitanda eſſe monent Matth. XVIII, 6. ſeq. 1. Cor. X, 32. &c. Eſt autem res magni ſcandali, ſi Lutheranus in Reformata eccleſia euchariſtiam accipiat. Præterea ovium Chriſti nota eſt, alienos paſtores fugere, Joh. X, 5. Neque chriſtianos hypocriſis & ſimulatio hujusmodi decet, qua heterodoxi in pravis ſuis opinionibus confirmantur. Enimvero non ſolum mala fugienda ſunt, ſed etiam ſpecies mali 1. Theſſ. V, 22. Unde fideles primitivæ eccleſiæ ne ab illis quidem, qui pios eccleſiæ doctores perſequebantur, aut illius perſecutionis participes erant, euchariſtiam accipere vel eccleſiaſticam ſocietatem cum iis colere volebant, cujus rei exemplum præbent Johannitæ, qui Chryſoſtomo in exilium pulſo cum Arſacio ejus ſucceſſore ejusque conſortibus communicare haudquaquam ſuſtinebant, ut refert Sozomenus libr. 8. c. 23. hiſt. eccleſ. Recte igitur abſtinent Lutherani ab euchariſtia, quæ a Reformatis diſpenſatur. Res enim ſanctæ, qualis eſt euchariſtia, tam leviter tractandæ non ſunt, ne plus vulneris conſcientiæ inferamus, quam animæ ſalutem afferamus, ſi cum cœtu heterodoxo colludamus, ut taceam, talem colluſionem apoſtaſias periculo non carere. Conferantur Balduinus in caſ. Conſc. p. 342. Königius in Caſ. Conſc. p. 582. Finckius in quæſtionibus illuſtribus p. 933. Bechmannus de Caſ. Conſc. p. 222. Pfnœrus in reſponſo ad quæſtionem: ob ein rechtgläubiger Chriſte mit unverletztem Gewiſſen und ohne Aergerniß das Abendmal von einem Calviniſchen Adminiſtranten oder Prediger empfahen könne? apud Dedeken. Tom. I. p. 544. & alii.

XXXIII. Adeo autem Noſtrates a Calvinianorum cœna abhorrent, ut Lutheranis eam ne in neceſſitatis quidem caſu permittant. Illis enim, qui in tali loco verſantur, ubi Lutheranum

Pa-

Digitized by Google

Paſtorem non habent, conſulunt, ut alibi Lutheranum Paſtorem quærant, etſi id ſine rei familiariis jactura aliisque moleſtiis fieri commode non poſſit. Si autem morbo detineantur, & conſolationem ex euchariſtiæ uſu in extremo agone appetant, illud Auguſtinianum ipſis in culcandum ſuadent: crede & manducaſti, ut patet ex D. J. Olearii ſupra laudati reſponſione ad quæſtionem a Magiſterii Candidato in Academia Julia propoſitam, quæ & ſeorſim A. C. 1582. Erffurdiæ typis impreſſa eſt, & a Joachimo Pollione Vratislavienſi Paſtore Conſiliorum Theologicorum centuriæ ſecundæ qv. 33. p. 165. inſerta legitur. Idem ſentit Hutterus in locis Theologicis p. 727. ubi ad quæſtionem: an aliquis recte ſentiens de cœna Dominica tempore neceſſitatis communicare poſſit apud Calvinianos & Pontificios? negative reſpondet. Si quis autem ulterius quærat: quid faciendum, ſi quis tanto hujus Sacramenti deſiderio teneatur, ut absque eo nullam conſolationem admiſſurus videatur? reſpondet, ne in hoc quidem caſu hæreticorum ſacris participandum eſſe. Talis enim de quo quæritur vel adverſariorum errores perſpectos habet, vel non habet. Si perſpectos habet, evidentisſimum ſignum fuerit, ipſum eſſe hypocritam, & noſtræ confesſioni non ex aſſe addictum. Sin nondum adverſariorum errores perſpectos habet, de illis informandus erit, quo facto a tali communione toto pectore abhorrebit. Conferatur etiam Menzerus im Bericht vom Abendmahl qv. 40. & 41. Balduinus in poſteriorem ad Conrinthios c. VI. part. 2. quæſt. 4. Finkius in quæſtionibus illuſtribus qv. 4. & alii. Neque hic prætermittenda verba Lutheri in der Warnungs-Schrifft an die zu Franckfurt am Mäyn Tom. 6. Jenenſ. German. fol. 106. Wer ſeinen Seelſorger öffentlich weiß / daß er Zwingliſch lehret / den ſoll er meiden / und ehe ſein Leben lang des Sacraments entpehren / ehe ers von ihm empfahen ſolte / ja auch ehe drüber ſterben und alles leiden.

XXXIV. Facile igitur Synodus Carentonenſis ſubodorari potuit, Lutheranos γνησίως tales ad Reformatorum menſam

 non

Digitized by Google

non acceſſuros, ideoque eos tantum invitat, *qui cum caritatis & lenitatis ſpiritu ſacros Reformatarum eccleſiarum cætus frequentant, & eorum communionem expetunt.* Talis erat ille juvenis, cujus deſideria decreto Carentonenſi occaſionem dediſſe ſupra diximus. Is enim in Reformatorum cætibus frequens erat, & cætera doctrinæ & diſciplinæ Reformatorum capita, excepto dogmate de ſacra cœna, ita probabat, ut cum ipſis communicare paratus eſſet, modo absque abjuratione ſuæ de euchariſtiæ ſacramento doctrinæ id ſibi facere liceret. Talibus ergo Lutheranis vel potius Semi-Calvinianis Synodus liberum permiſit ſine prævia abjuratione cum Reformatis communicare, idque dubio procul eam ob cauſam factum eſt, quod hujusmodi homines ſucceſſu temporis totos in naſſam ſuam pertractum iri ſperaret.

XXXV. Lepida autem ſunt Mareſii conſilia, qui in Sylloge diſputationum ſelectarum Tom. I. p. 556. exiſtimat, loco epiſtolarum encyclicarum ſeu communicatoriarum, quibus olim variarum nationum Epiſcopi ſanctam inter ſe unionem teſtabantur, cum illæ pridem in deſvetudinem abierint, poſſe conſtitui inter Reformatos & Auguſtanæ confeſſioni addictos, ut ſi membrum aliquod particulare alterutrius communionis negotiorum privatorum & peregrinationis ergo verſetur in iis locis, in quibus ſuæ communionis cætus & homines non ſint, a fratribus alterius admittatur ad ſacramenti participationem ſi ita petierit, non obſtante utriusq; partis in controverſis capitibus diſſenſu. Qualis vero quæſo communio inter illas veterum communicatorias, quæ ad eccleſias unius fidei & religionis mittebantur, cum communione peregrini Lutherani apud Reformatos, aut Reformati peregrini apud Lutheranos religione non minus quam regione diſſidentes? Certe illis veterum communicatoriis literis ſimiles non fuere literæ Tigurinorum ad conventum eccleſiaſticum Argentoratenſem, quibus profitentur, quod ſuis adoleſcentibus Argentorati ſtudiorum gra-

tia

tia verſantibus interdixerint, in eccleſia Argentoratenſi ſacram cœnam accipere. Verba illius epiſtolæ à Dannhavvero in Reformat. Salve p. 587. allegata ita ſonant: Unſere Knaben haben nicht einerley Glauben mit euch/ warum ſolten ſie denn äuſerlich mit dem Werck bezeugen/ was ſie doch inwendig im Hertzen nicht gläuben? Et quamvis poſtea Helvetii ab iſto rigore nonnihil remiſiſſe videantur, cum Werenfelſius in homilia de S. euchariſtia 1685. Baſileæ habita referat, indultum Reformatis Helveticæ confeſſionis apud Lutheranos communicare, ut refert Autor anonymus der Abhandlung etlicher Fragen p. 115. non alia tamen conditione id fieri poſſe addit, quam ſi prius communicaturi confeſſionem ſuam, cui addicti ſint, apud Miniſtrum Lutheranum edant.

XXXVI. Nimirum Reformati non ſine multis cautelis & conditionibus ſuæ communionis hominibus permittunt ejusdem cum Lutheranis cœnæ communionem, ut ex Bergii tractatu, daß Chriſti Worte &c. part. 2. c. 20. aliisque Calvinianorum ſcriptis apparet. Zacharius Urſinus in epiſtola ad Andream Dudithium Tom. 3. Op. p. 817. has conditiones ponit. 1. Si miniſterium purius in loco ubi vivunt, aut in vicinia non habeant, aut inviti ab ejus uſu arceantur. 2. Si communionem cum errantibus non habeant, neque hac communione falſam Lutheranorum doctrinam approbent, nec veram Reformatorum improbent. 3. Si apud miniſtrum, à quo euchariſtiam accipiut, confeſſionem ſuam aperte & ingenue edant. 4. Si hanc confeſſionem etiam apud alios non diſſimulent. Easdem conditiones repetit Henricus Altingius in Theologia problematica part. 2. problem. 18. & hanc inſuper addit, ſi conſcientiæ ſuæ hoc pacto ſatisfaciaut, eamq; ab omni ſcrupulo liberare poſſint. Diſtinguit inſuper inter Lutheranos moderatos & immoderatos, ſub moderatiorum nomine intelligens Crypto-Calvinianos & Syncretiſtas, ſub immoderatorum nomine, quos alibi furioſos appellat, cordatos & ingenuos Theologos Lutheranos, monetque non ab his, ſed ab illis Reformatos euchariſtiam petere debere.

XXXVII.

Digitized by Google

fratribus confeſſionem ſuam ſine ullo alterius præjudicio retinentibus ſacram cœnam ex aliorum manibus percipere liceat, quæ ſupplicatio pag. 374. actorum legitur, & in appendice actorum duplex Principis Friderici decretum, quo Gallis exulibus reformatæ religionis Lutherana communio, niſi ſecundum ſuæ Celſitudinis confeſſionem & ordinationem eccleſiaſticam ad ſacram menſam accedere velint, denegatur, quorum prius ante colloquium, poſterius poſt colloquium illud datum eſt. Cui duplici decreto etiam additur eorum, quæ ulterius à Gallis exulibus in iſta cauſa tentata ſunt, brevis narratio.

XXXIX. Si quis excipiat Petrum Martyrem non incelebrem Reformatarum partium Doctorem in Anglia illo tempore, quo ibi dogma manducationis oralis tradebatur, Parochum quendam acceſſiſſe, & præmiſſa fidei ſuæ proteſtatione petiiſſe, ut ad cœnam admitteretur, idque a Parocho ipſi conceſſum fuiſſe, item Johannem a Laſco Witebergæ cum Melanchthone cœnam ſacram ſumſiſſe, ut de utroque refert Zanchius lib. 1. epiſtol. in epiſtola de fractione panis ad Ottonem de Grunrade p. 164. 165. item Zachariam Urſinum in patria ſua Vratislaviæ apud Lutheranos communicaſſe, ut ipſe in epiſtola ad Dudithium ſuperius allegata refert, & ſi quæ forte ſunt his ſimilia exempla; Reſpondemus non exemplis, ſed legibus judicandum eſſe. Miramur tamen Martyrem in Anglia apud Lutheranos communicare voluiſſe, qui eccleſiæ Anglicanæ in epiſtola ad eam ſcripta p. 1098. omnibus modis ſuadet, ut infantes ſuos potius ſine baptiſmo mori ſinat, quam Lutheranis baptizandos tradat. Cur ergo Martyr non mori potius voluit, quam apud Lutheranos communicare? Quod autem Johannes a Laſco Witebergæ communicavit, non adeo miramur, ſiquidem a Melanchthone & Philippiſtis id haud difficulter impetrare potuit. Urſinum quod attinet, ipſe in epiſtola allegata addit, quod ob confeſſionem in patria factam a patria abſit. Quam primum enim Vrſini Calviniſmus agnitus fuit, diutius in patria ſubſiſtere

non

Digitized by Google

non potuit, ſed cum a Collegis aliisque pro Sacramentario haberetur, dimiſſionem ſuam petiit, nec difficulter impetravit.

XL. Fortaſſe autem ex eo, quod Calviniani aperte tales ad ſacram cœnam non admittuntur colliget aliquis, Lutheranos magis a caritate alienos eſſe quam Reformatos, cum Lutherani a Synodo Carentonenſi ad Reformatorum menſam admiſſi fuerint. Verum iſta Synodi Carentonenſis indulgentia non tam ad pacem cum Lutheranis, quam ad ſeductionem Lutheranorum ſpectavit. Illos enim tantum Lutheranos Synodus Carentonenſis ad communionem invitavit, de quibus ſpem aliquam plenariæ ad Calviniſmum defectionis concipere potuit. Unde etiam non legimus, quod Synodus Carentonenſis Lutheranis ad Reformatorum communionem acceſſuris confeſſionem Lutheranæ de cœna doctrinæ, aut proteſtationes hujusmodi conceſſerit, citra quas Calvinianis euchariſtiam a Lutherano Paſtore accipere non licet. Sed contenti eſſe debent Lutherani, ad Reformatorum communionem acceſſuri, ſi absque abjuratione Lutheranæ de cœna doctrinæ ad communionem admittantur. Quid vero aliud hoc eſt, quam tacito conſenſu Reformatorum doctrinam approbare, donec ſucceſſu temporis tacitus ille conſenſus in publicum mutetur? Quo conſilio etiam Marpurgenſes Lutheranis communionem non denegarunt. Diſtinguunt illi im Gegen-Bericht p. 131. inter Lutheranos pertinaces, ſcilicet qui Calvinianis erroribus ſe imbui non patiuntur, & inter infirmos, & poſtquam infirmos ad communionem ſuam admitti non diſſimularunt, ſtatim addunt: Unterdeſſen lehren und vermahnen wir ſie/ was ſie vom Nachtmahl zu ihrer Seligkeit wiſſen und glauben/ und wie ſie daſſelbige würdiglich gebrauchen können. Quid Marpurgenſibus reſponderit Menzerus im Nach-Bericht p. 137. & ſeqq. jam non repetimus. Notamus potius ea ratione Lutheranos ad cœnam à Reformatis admitti, qua etiam Arminianos admitti aſſerit Mareſius in refutatione præfationis Curcellæanæ apologeticæ, ita nempe, ut nonnulli eorum circa prædeſtinationis myſterium errores tantiſper

 tiſper

tiſper tolerentur, donec ad pleniorem cognitionem cum tempore traducantur.

XLI. Diſſimulatis his Carentonenſis Synodi inſidiis Dallæus in reſponſione ad orationem Epiſcopi Aurelianenſis p. 182. & ſeq. Lutheranos a Reformatis ad communionem S. cœnæ invitari potuiſſe inde probat, quod vix unquam aliqua Chriſtianorum ſocietas fuerit, quæ non ferret aliquos aliter de quibusdam ſentientes, ideoque Paulus inter eos, qui de adiaphoris diſſentiebant, contentiones fieri noluerit, Rom. XIV, 2. 3. & alibi præceperit, ne eos, qui diverſum a nobis ſapiunt, abjiciamus Phil. III, 15. Addit Dallæus exemplum Juſtini Martyris, qui in Dial. cum Tryphone judaizantes quosdam recipi, & ad omnium rerum communionem admitti voluit, Polycarpi, qui ab Aniceto in controverſia paſchali diſſentiens ad ſacram menſam non modo admiſſus ſed & invitatus fuit, Dionyſii Alexandrini, à quo etſi Chiliaſtarum advdrſario quemquem Chiliaſtarum excommunicatum non legimus, Cypriani, qui in controverſia de miniſtro baptiſmi alios a ſe diſſentientes ferendos neque e communione ſua ejiciendos exiſtimavit, Hieronymi, qui magna erga Chiliaſtas moderatione uſus eſt, & Auguſtini, qui ſalva amicitia in nonnullis quæſtionibus ab Hieronymo diſſenſit. Verum hæc omnia ad juvandum Synodi Carentonenſis inſtitutum nihil faciunt. Aliud enim eſt diſſentientes in adiaphoris & ex infirmitate errantes tolerari, quod Paulus præcipit, aliud incautos ſub tolerantiæ & concordiæ prætextu ad erroris communionem allici, quod in Synodo Carentonenſi factum eſt. Adducta quoque Patrum exempla parum huc quadrant. Juſtinum cum Reformatis, judaizantes quos Juſtinus recipiendos & ad communionem omnium rerum admittendos cenſuit, cum Lutheranis perperam contulit Dallæus, & faſſo ſibi perſvadet minorem eſſe inter Lutheranos & Reformatos diſſenſum, quam inter Juſtinum & judaizantes illos Chriſtianos fuit. Neque diſſenſus Polycarpum inter & Anicetum circa tempus celebrandi feſti paſchalis, Cyprianum inter & Stephanum circa controverſiam de baptiſmo

ſmo

Digitized by Google

ſmo hæreticorum, Dionyſium Alexandrinum inter & Nepotem ejusque aſſeclas circa regnum millenarium, Hieronymum inter & Chiliaſtas vel etiam Hieronymum inter & Auguſtinum circa alias quæſtiones talis & tantus fuit, qualis & quantus Lutheranæ cum Reformata eccleſia intercedit. Accedit quod Patrum illorum lenitas & moderatio erga errantes non obſtiterit, quo minus, ubi opus foret, rigorem & zelum uſurparent inprimis adverſus eos, qui errores fidei fundamentum ſubvertentes pertinaciter propugnabant. Tantum certe abeſt, ut cum heterodoxis eccleſiaſticam ſanciverint concordiam magni illi eccleſiæ doctores, ut potius probe gnari exiguo fermento totam maſſam corrumpi poſſe, eorum communionem fugiendam eſſe paſſim inculcaverint. Unde Cyprianus Ep. 59. *nulla*, inquit, *ſocietas fidei & perfidiæ eſſe poteſt; qui cum Chriſto non eſt, qui adverſarius Chriſti eſt, qui unitati & paci ejus inimicus eſt, nobiſcum non poteſt cohærere.* Denique ſi Patres nonnulli in moderatione adverſus heterodoxos ad alteram partem nimis deflexiſſent, eorum exempla imitanda non eſſent, cum ad legem & teſtimonium reſpicere debeamus.

XLII. Poterat quoque ſuperſedere Dallæus inſtantia ab Anglis presbyteri cum Epiſcopo paritatem negantibus deprompta. Anglos enim Reformatæ eccleſiæ addictos ſive Epiſcopales ſive Presbyterianos a Reformatis ad communionem admitti, nemo mirabitur. At quis credat, Anglorum in Hierarchia eccleſiaſtica a reliquis Reformatis diſſentientium eandem eſſe rationem cum Lutheranis, qui & in articulo de ſacramento cœnæ & in pluribus aliis a Calvinianorum ſententia toto cœlo diſtant? Sane ipſe Dallæus firmiter ſibi perſuadet, per Lutheranorum de Chriſti in euchariſtia præſentia doctrinam ejus humanitatem veris ſuis ac neceſſariis proprietatibus ſpoliari, idque ex Lutheranorum dogmate neceſſario ſequi judicat; & contra eos valide probari, quo talium conſequentiarum horrore a ſuo illa dogmate abducantur. Me-

Digitized by Google

rito igitur Veronus miratus eſt, Lutheranos a Synodo Carentonenſi ad S. cœnam invitatos & admiſſos, quos tamen Reformati humanam Chriſti naturam veris ſuis & neceſſariis proprietatibus ſpoliare credunt.

XLIII. Idem Veronus objecerat Reformatis, quod hoc Decretum Carentonenſis Synodi cum recepta apud Reformatos de Lutheranis ſententia pugnet; & ſimiliter Epiſcopus Aurelianenſis in oratione ſua Lutheranorum admiſſionem ad cœnam apud Reformatos novitatem dixerat. Ad quæ regerit Dallæus, probandum eſſe, quod Reformatæ communionis eccleſiæ vel in Gallia vel alibi aliter de Lutheranis vel olim ſtatuerint, vel adhuc ſtatuant, cum nullum extet Reformatarum eccleſiarum decretum vel antiquum vel recens, quo Lutheranos a cœnæ ſuæ communione prohibuerint. Verum omnino decreta Reformatorum extant, quibus Lutheranos a cœna ſua arcuerunt. Adduximus enim jam ſupra Synodi Mittelburgenſis canonem, quo decernitur, neminem ad communionem cœnæ admitti debere, niſi qui profesſionem reformatæ religionis ediderit. Addimus nunc Synodum nationalem Dordracenam Anno 1578. celebratam, in qua c. 63. decernitur, neminem eſſe ad eccleſiam recipiendum, niſi prius a presbyterio aut minimum ab uno Diacono & Presbytero de ſummis capitibus religionis ſit examinatus, nec ad cœnam admittendum, niſi prius in presbyterio aut in templo poſt concionem, quæ ante cœnæ adminiſtrationem habetur, aperte profiteatur, ſe doctrinam Reformatæ eccleſiæ amplecti, eique conſtanter adhæſurum eſſe. Omnino igitur novitatis aliquid habet decretum Synodi Carentonenſis de admiſſione Lutheranorum ad Sacramentum cœnæ.

XLIV. Objecerat & hoc Veronus Reformatis, quod antehac in Gallia Lutheranis quidem licuerit Reformatorum cætus frequentare & concionibus intereſſe, ſed ea lege, ut ubi primum ſacra cœna adminiſtrari cœpiſſet, ſtatim exirent. Id vero mendacium eſſe Dallæo facile credimus. Neque enim

ita

Digitized by Google

ita cum Lutheranis actum putamus, quemadmodum olim cum Catechumenis, pœnitentibus & energumenis actum eſt, qui ante adminiſtrationem cœnæ a Diacono templis exire jubebantur. At hoc Dallæo non credimus, decretum Synodi Carentonenſis non modo novum non eſſe, & ab aliorum Reformatorum ſenſu alienum, ſed communi eorum omnium ſententiæ atq; diſciplinæ congruere. Si enim admiſſio Lutheranorum ad ſacram Synaxin apud Reformatos communi omnium Reformatorum ſententiæ congruit, cur Synodi nationales Dordracena & Middelburgenſis non alios ad euchariſtiæ ſacra admiſerunt, quam qui profeſſionem religionis Reformatæ ediderunt? Nec dubito, quin plures Reformatorum eccleſiæ in hunc usque diem Lutheranis, ſi tale quid eos petere contingeret, id eſſent denegaturi, quod a Carentonenſi obtinuerunt. Lepida vero eſt probatio, qua Dallæus ſtabilire conatur decretum Synodi Carentonenſis communi omnium Reformatorum ſententiæ & diſciplinæ congruere. *Atque hic*, inquit, *illud imprimis pono, quod a nemine Chriſtiano negatum iri arbitror, quem tu pro tuo in Chriſto fratre eſſe cenſeas atque agnoſcas, ei licere fasque eſſe tecum ad eandem menſam accumbere, communisque Domini ac Patris epulum tecum una guſtare. Ergo ſi Lutheranos pro fratribus in Chriſto ſuis, & majores noſtri & alii omnes Reformati habuerint atque agnoverint, nemo dubitare poterit, quin ex eorum mente & ſententia decretum ſit, Lutheranos, ſi qui nobiscum communicare voluerint, ad Domini menſam admittendos eſſe.* Cui vero perſvadebit Dallæus, Lutheranos ſemper ab omnibus Reformatis pro fratribus agnitos fuiſſe? Quis vero credat Reformatos pro fratribus agnoviſſe Pelagianos, Eutychianos aliosque hujusmodi hæreticos, quos tamen in Lutheranis revixiſſe millies inculcant? Editus eſt Lugduni Batav. 1693. Henrici Hulſii Theologi Brandenburgici, ut titulus habet, in Academia Duisburgenſi tractatus de Vallibus Prophetarum ſacris, in quo p. 72. ſcribit, aperte magis quam Epiſcopales in Anglia & Univerſaliſtas in Gallia animum ſcortatorium prodere Lutheranos

Digitized by Google

ranos omne quod ſuper eſt ex Ægypto Myſtica fermentum retinentes, ova habentes, è quibus Baſiliſcus excludi queat, ſcortantes in regimine, in ritibus, in doctrina, in electione ex fide præviſa ad Pelagianiſmum & vires liberi arbitrii accedere, in baptiſmo Magiam Pſeudoprophetarum exercere, in articulo de cœna longe craſſius quam Pontificios errare. Num vero is Lutheranos pro fratribus agnoverit? Equidem Dallæi ætate ſcriptum hoc longe eſt recentius. At Dallæi ætate & ante ipſum haud diſſimilibus, imo & pejoribus convitiis Lutheranos proſciderunt Reformati, quæ ſilentio præterire quam hic iterare malo.

XLV. Quæ Dallæus recitat de Colloquio Marpurgenſi, de Oecolampadio ad Suevos Fratres amanter ſcribente, de Calvino Lutherum magni æſtimante, de Lutheranorum & Reformatorum concordia in Polonia & Lithuania A. C. 1570. in Sendomirienſi Synodo conſtituta, & in aliis hanc ſecutis Synodis confirmata, de Lutheranorum & Reformatorum unione in Bohemia, de Caſpare Peucero & Henrico Mollero in doctrina de cœna Reformatam ſententiam tenentibus, & quoties & quamdiu licuit in Lutherana Eccleſia communicantibus, de Principibus quibusdam & Dynaſtis pro Lutheranorum cum Reformatis unione laborantibus, de libello irenico apud Belgas edito, de Juello Sarisburienſi Epiſcopo fraternam eorum, qui per contumeliam Lutherani & Zvvingliani appellantur, concordiam prædicante, de ſcriptis irenicis trium illuſtrium in Anglia Epiſcoporum, de Beza Collocutoribus ſuis Montisbelligartenſibus ſocietatem & fraternitatem chriſtianam offerente, de Antonio Sadeele nullum fundamentalem inter Lutheranos & Reformatos diſſenſum agnoſcente, de Synodo Vitriacenſi, cui placuit, ut ad pacem Proteſtantium procurandam Antonius Chandæus, vel ſi is hoc officium detrectaret, Johannes Serranus in Germaniam mitteretur, & Salvartus, re cum Philippo Mornæo communicata, literas hujus Synodi nomine atque autoritate ad Germaniæ Principes ac Theologos mitteret,

Digitized by Google

ret, easque Chandæo in Germaniam perferendas daret; hæc inquam omnia non probant, quod Dallæus inde infert, nempe Lutheranos ſemper ab omnibus Reformatis pro Fratribus agnitos fuiſſe, & Carentonenſem de admittendis ad ſacram menſam Lutheranis ſententiam, non Gallicæ Gentis propriam & ſingularem, ſed omnium omnino Reformatorum communem, neque recens natam, ſed jam inde a primis majorum temporibus ductam eſſe. Longe aliud eſt, nonnullos in Gallia, Anglia, Belgio, Germania aliisque locis Reformatos fraternitatem Lutheranis obtuliſſe, & nonnullos in Lutherana eccleſia Syncretiſtas eandem acceptaſſe, quod haud inficiamur, quamvis ita fraternitatem Lutheranis Reformati obtulerint, ut eorum confeſſionem nunquam receperint, ut ipſi Reformati in concilio Dordraceno agnoſcunt. Aliud vero eſt, Lutheranos ab omnibus Reformatis pro fratribus agnoſci, & Carentonenſe de Lutheranorum ad cœnam admisſione decretum communi omnium Reformatorum ſententiæ convenire, quod falſum eſſe jam ſuperius probatum dedimus.

XLVI. Et ſi vel maxime univerſus Reformatæ eccleſiæ cætus decretum hoc Carentonenſe approbaret, Lutherani tamen id probare non poſſunt. Sane illi quoque Theologi e noſtratibus, qui a pace cum Reformatis ineunda alieni non fuerunt, minime probant, ſi Lutheranus apud Reformatos S. cœnam capiat. Calixtus enim in præfatione ad Parentis ſui G. Calixti tractatum de tolerantia Reformatorum, poſtquam adduxiſſet, Anglos ſacrorum ſuorum non ita tenaces eſſe, ut noſtros a communione eccleſiæ ſuæ Reformatæ arceant, quin potius ſine diſcrimine admittant, quotquot communicandi cum ipſis deſiderium expoſuerunt, addit, hac re admiſſorum conſcientias graviter vulnerari, vanamque ſe prodere iſtiusmodi hominum levitatem, qui uſum ſacramenti non omni ex parte legitime adminiſtrati appetit, & in re tam ſacra & ſeria velut ludos agit. Diſtinguit deinde inter communionem actualem & virtualem, aſſerens actualem communionem

Digitized by Google

Lutheranos cum Reformatis in uſu euchariſtiæ habere non poſſe. Qua diſtinctione etiam Calixtus Pater uſus fuerat in reſponſi ad Erneſtum Landgravium appendice altera p. 146. etſi Pufendorſius virtualem communionem inanis commenti titulo traducat.

XLVII. Alterum caput indulgentiæ erga Lutheranos a Carentonenſi Synodo exhibitæ conſiſtit in conceſſione libertatis matrimoniorum cum Reformatis contrahendorum. Erat enim tunc Lugduni Lutheranus quidam e Germania, qui perſonæ cujusdam Reformatæ amore captus eam ſibi copulari deſiderabat. Ea igitur de re conſulta Synodus Carentonenſis Lutheranis hujusmodi, qui ipſorum cætus frequentarunt, ſuamque erga Reformatos inclinationem non obſcure prodiderunt, licentiam conjugia cum Reformatæ communionis fœminis ineundi haud denegandam cenſuit. Hoc enim laqueo Lutheranos haud difficulter etiam cum ſecta Calviniana copulari poſſe facile prævidit. Paulo difficiliorem circa ejusmodi conjugia ſe præbuit Synodus Middelburgenſis A. 1581. congregata. Ea enim Con. 57. vult Miniſtros eo allaborare, ut ejusmodi matrimonia, ſi fieri posſit, impediantur, & tum demum copulatio fiat, ſi ejusmodi perſonæ in ſuo propoſito perſiſtant. Et Nicolaus Vedelius non incelebris eccleſiæ Reformatæ Doctor conſilia daturus, qua ratione zelus veræ religionis tanquam nobilisſima prudentiæ eccleſiaſticæ pars ad poſteritatem propagari ab omnibus posſit, primo ſtatim loco matrimonia cum hominibus diſparis religionis disſuadet, & exemplis quibusdam oſtendit, quanta commoda in negotio veræ religionis ex fidelium conjugio naſcantur, & quanta viciſſim mala & pericula ex conjugio cum infidelibus & heterodoxis oriantur. Qua occaſione quatuor inprimis incommoda ex conjugiis inter diſparis cultus homines contractis reſultantia recenſet. Primum eſt, ne orthodoxa pars ab heterodoxa ſeducatur, ſicut Valens Imperator per uxorem Arianam in caſſes Arianæ hæreſeos incidit. Secundum eſt, quod conjuges hæreticæ, ſi maritos

ritos

ritos ad communionem hæreſeos vel ſolicitare non audeant, vel fruſtra ſolicitent, nihilominus tamen falſam religionem eique addictos pro viribus promovere, & veram quantum in ipſis eſt religionem evertere laborent, quod exemplo Theodoræ Eutychiana hæreſi inflatæ, quam Juſtinianus Imperator in matrimonio habuit, confirmat. Tertium eſt ſeductio liberorum inprimis poſt mortem orthodoxi patris metuenda, quod exemplo Valentiniani Junioris a matre Ariana Juſtina ſeducti comprobat. Quartum denique eſt, quod pars infidelis, ubi maritum vel liberos ſeduxit, eos ad vexandos orthodoxos impellere ſoleat, quod itidem exemplis nonnullis ex hiſtoria eccleſiaſtica depromptis confirmat. Concludit ergo Vedelius eos, qui veræ religioni, eccleſiæ poſteritati & propriæ ſaluti prudenter & tuto conſulere volunt, orthodoxæ perſonæ connubium quærere & amplecti, inprimis vero Reges, Principes & Magiſtratus hac prudentiæ parte defungi debere.

XLVIII. Quamobrem Synodus Carentonenſis dubio procul ex Vedelii ſententia contra prudentiæ leges peccavit, cum fœminis Reformatæ communionis matrimonia cum Lutheranis permiſit. Tanto vero magis videtur hæc Synodus imprudenter egiſſe, quod ſine ulla conditione Lutheranis conjugia cum Reformatis indulſerit. Nam cum in tertio indulgentiæ ſuæ erga Lutheranos puncto non alia conditione Lutheranos ad officium Patrini in Reformata eccleſia præſtandum admittunt, quam ſi eorum Presbyteris ſancte ſpondeant, quod infantes à ſe ſuſceptos neque directe neque indirecte ad amplectenda Lutherana dogmata ſolicitare velint, major videbatur neceſſitas præcavere, ne qui fœminam Reformatæ communionis ducerent, eam ſimul & liberos ex hoc matrimonio procreatos Lutheranis dogmatibus imbuerent. Uberior enim occaſio eſt uxorem & liberos de religione inſtruendi, quam infantes è baptiſmo ſuſceptos, & in Parentum ſuorum domo verſantes. Magna igitur fuit facilitas Synodi Carentonenſis, cum Lutheranis ſine ulla lege & reſtrictione con-

jugia cum Reformatis **conceſſit. Præſumſit** nimirum facilius fore, ut uxores Reformatæ blanditiis ſuis maritos Lutheranos ad Reformatam religionem perducerent, quam ut mariti Lutherani uxores Reformatas à ſua religione averterent, cum inprimis non promiſcue omnibus Lutheranis hanc libertatem permitteret, ſed tantum Lutheranis ad Reformatam eccleſiam pacis & caritatis ſpiritu inclinantibus & cætus Reformatorum frequentantibus.

XLIX. Noſtrates quantum attinet, conjugia cum heterodoxis apud nos non ſimpliciter improbantur, præſertim ſi pars heterodoxa pertinax non ſit, ſed pæne certam converſionis ſuæ futuræ ſpem faciat, orthodoxa autem in fide & religione vera ita fundata ſit, ut ſeductionis periculum abeſſe videatur, & præterea cautio de liberis in orthodoxa religione educandis præſtetur, qua de re Carpzovius in Jurispr. Conſiſtoriali Lib. 2. def. 6. & Gerhardus L L. de Conj. p. 387. legi poterunt. Interim ejusmodi conjugia Noſtrates non temere concedenda exiſtimant. Unde Roſtochienſes Theologi Anno 1616. quæſiti, ob nicht ſey communis Theologorum orthodoxorum ſententia, die auch in Gottes Wort gegründet/ daß ein rechtgläubiger Chriſt ſich mit Leuten fremder Religion nicht verehlichen ſoll? Reſpondent: Wir halten dafür/ daß nicht nur allein communis Theologorum orthodoxorum ſententia ſey / die auch in GOttes Wort gegründet / daß ein rechtgläubiger Chriſt ſich mit Leuten fremder Religion nicht verehlichen ſoll: ſondern daß in dieſer Meynung auch viel andere ſeyn / unter Calviniſten und Papiſten/ deren Namen wir allhie zu recenſiren unnöthig achten. Conf. Dedeken. Tom. III. p. 173. 174.

L. Conjugia enim hujusmodi cum hominibus alienæ religionis periculo ſeductionis non carent, ut docent divina monita Exod. XXXIV, 16. Deut. VII, 3. 4. Joſ. XXIII, 12. 13. & ſeductorum exempla Gen. VI, 2. Judic. III, 5. 6. 7. 1. Reg. XI, 1. 2. 3. 4. ſq. 1. Reg. XVI, 31. 32. 33. 2. Reg. VIII, 18. 26. 27. Neque ceſſat periculum, ſi pars heterodoxa aliquam converſionis ſuæ

ſpem

Digitized by Google

ſpem faciat. Spes enim iſta converſionis juxta Dannhauerum Theol. Conſcient. p. 692. Tom. I. ſæpe eſt temeraria decipula, quæ partem alteram pervertit. Quamobrem tutiſſimum eſt & conſultiſſimum à talibus conjugiis abſtinere. Johannes non vult recipi in domum eos, qui veram doctrinam ſecum non afferunt Ep. II Joh. v. 10. quanto minus in thorum recipiendi? Monet Paulus Chriſtianos, ne ſint ἑτεροζυγοῦντες ἀπίστοις 2. Cor. VI, 14. quod dictum ad conjugia cum heterodoxis non ineunda haud male Patres quidam applicant. Vult Apoſtolus, ut à ſpecie mali abſtineant Chriſtiani 1. Theſſ. V, 22. magna autem eſt mali ſpecies conjugium cum heterodoxis. Vult Apoſtolus hæreticum hominem vitari Tit. III, 10. unde etiam a conjugio cum hæreticis abſtinendum eſt. Neque quisquam cogitare debet, filium ſuum vel filiam tantas in veræ religionis cognitione radices egiſſe, ut ſine periculo filium filiamve heterodoxæ alicui perſonæ elocare poſſit. Notat Oſiander Cent. 8. ad Concilium Romanum ſub Zacharia habitum cap. 10. noviſſe ſe exempla Virginum, quæ ante nuptias juramento & chirographo affirmarunt, ſe in religione ſincera permanſuras, ſed poſt nuptias à maritis ſeductæ veram religionem abjecerunt. Et quomodo conjuges uno ſpiritu & ore Deum colant & invocabunt, ſi animos eorum diverſa diſtrahat religio? Neque pax & tranquillitas ejusmodi conjugio bene conſtare poteſt. Nec ſolum ipſis conjugibus, ſed etiam ipſorum liberis magna incommoda hinc expectanda veniunt. Eos enim facile ab heterodoxa parte ſeduci poſſe experientia teſtatur. Et quanto dolore orthodoxi alicujus patris, aut orthodoxæ alicujus matris animos affici oportet, ſi ex pacto partem liberorum in vera, partem alteram in falſa religione educari videat! Meretrix illa alienum filium gladio dividi volebat, at ejusmodi parentes proprios liberos ita dividunt, ut partem veræ, partem falſæ religioni conſecrent. Quid dicere poterunt, ſi in extremo die liberi ipſorum dividantur, & pars ad dextram, pars ad ſiniſtram Judicis ſiſtatur? Hæc aliaque plura incommoda facile evitari poſſent, ſi orthodoxi conjugiis he-

nenſis,quæ Lutheranos cum Reformatis in principiis religionis & capitibus fundamentalibus conſentire,& in cultu nulla idololatria & ſuperſtitione laborare aſſerit, ſolicite tamen caveat, ne infantibus Reformatis aliquid Lutheranæ doctrinæ affricetur. Nec minus mirandum eſt,quod Carentonenſis Synodus inter medias blanditias tam iniquam conditionem a Lutheranis exigere voluerit. Videtur enim tantum illudere velle Lutheranis, dum eos ad officium Patrinorum admittit, nec tamen ipſis permittit ea præſtare, quæ ſponſoris officium requirit,dum ejusmodi Lutheranus Presbyterio Reformato promittere tenetur, quod infantem a ſe in baptiſmo ſuſceptum neque directe neq; indirecte de Lutheranis dogmatibus informare velit. Ecquis autem Lutheranus tam iniqua & pietati adverſa conditione Suſceptoris munus in eccleſia Reformata obire geſtiat? Conf. Calovius contra Hoornbeek. p. 123.

LVI. Candidius egerunt aliæ Reformatorum Synodi, quæ Lutheranos ab hoc officio prorſus excluſerunt, ſicut in Middelburgenſi Synodo Miniſtris injungitur,ut Parentes moneant, ne ad liberorum ſuorum baptiſmum teſtes a religione alienos aſciſcant. Communiter enim Reformati docent hæreticos ad hoc officium non eſſe admittendos. Qua in re nonnulli ex Reformatis Noſtratibus ſe rigidiores exhibent. Cum enim Gerhardus LL. CC. de baptiſmo & Prucknerus quæſt. 55. concedant, heterodoxos admitti poſſe, ſi ſanabiles ſint, & ſpes converſionis in iis affulgeat, limitationem hanc nequaquam admittendam eſſe cenſent Saldenus Ot. Theol. libr. 3. exerc. 7. p. 535. & Voetius in Polit. eccleſ. part. 1. libr. 2. p. 707. ubi his inter alia utitur verbis: *quæ ratio ſuadet, ut Parentes aſſumant eos, qui ipſi in via aut vix in via ſunt, & ipſi inſtitutione in fide orthodoxa indigent?* Quæ igitur ratio ſuaſit Synodo Carentonenſi, ut Lutheranos ad officium Patrinorum admitteret, qui juxta ipſos ipſi adhuc inſtitutione in fide orthodoxa indigent, ideoque in-

fan-

Digitized by Google

ſantes a ſe ſuſceptos in certis fidei articulis inſtituere prohibentur?

LVII. In promtu autem cauſa eſt, cur Synodus Carentonenſis Lutheranis oblationem infantum in eccleſiis ſuis Reformatis permiſerit. Nimirum hac indulgentia Lutheranos ſibi obſtringere voluit, ut tanto promptius eccleſiæ Reformatæ nomen darent. Sicut enim Mareſius in faſcic. myrrh. p. 477. infantibus Lutheranorum in Reformatis eccleſiis baptiſmum haud denegandum exiſtimat, quod & parentes infantem ſuum Reformatæ eccleſiæ offerentes hoc ipſo ſingularem erga Reformatos favorem teſtentur, & tacite in ipſorum communionem tranſituri videantur, & infantes memores eccleſiæ, in qua baptizati ſunt, eidem eccleſiæ ſe inſtituendos tradere tanto minus dubitaturi ſint; ita eodem ut videtur conſilio Lutherani ad officium Patrinorum a Synodo Carentonenſi admittuntur, quod tanto faciliores ad Reformatæ eccleſiæ communionem tranſituri videantur, ſi hac ratione eidem ſubinde familiariores reddantur.

LVIII. Etſi autem non ſimpliciter improbari poſſit, Lutheranum apud Reformatos Patrini officio defungi, ideoq; Gerhardus in loc. de bapt. p. 269. in hoc caſu, ſi diverſæ religionis homines hoc officium a nobis expetant, omnes circumſtantias probe attendi piamq; prudentiam adhiberi velit, ne vel nimia facilitate cum adverſariis colludere, vel nimia moroſitate adverſarios irritare videamur, qua de re etiã Balduinus in C. C. libr. 2. c. 11. caſ. 10. videri poteſt; ea tamen conditione, quam Carentonenſis Synodus requirit, Lutheranus hoc officium in Reformata eccleſia præſtare non poteſt. Proteſtari ipſum potius decet, quod a Reformatæ eccleſiæ doctrina alienus ſit, nec eam hoc actu approbare velit, quam promittere, quod infantem e baptiſmo ſuſceptum neque directe neque indirecte in Lutherana doctrina informare velit. Nam inter cauſas, propter quas Theologi quidam Lu-

Digitized by Google

ſcipiendorum filiorum ſalus exigit: ut ſe ſcilicet tales ætate, virtute, & integritate præſtare valeant & velint, quales tanti vadimonii gravitas poſtulat. Equidem Philippus Mullerus im Bericht auff einige Fragen von den Tauff-Pathen p. 21. canonem hunc citat tanquam conditum im Convent zu Meaux, quaſi in Meldenſi conventu canon hic eſſet conditus. Verum non in conventu Meldenſi, ſed Melodunenſi (zu Melun) canon ille ſancitus deprehenditur. Conferatur Ludovicus Odeſpun in conciliis Galliæ noviſſimis p. 92.

LXVI. Hæc de Syncretiſtico Carentonenſis Synodi decreto notare libuit, quod etſi a Gulielmo Riveto, Moſe Amyraldo aliisque doctis viris ſubſcriptum fuerit, a nobis tamen approbari non magis poteſt quam fucata illa concordia, quam eodem anno 1631. alii quidam Reformati in colloquio Lipſienſi propoſuerunt. De quo inſignis Theologus D. Michael Waltherus quid ſentiret in Aula ſua rogatus reſpondit: Es iſt zwar ein neuer Fidel-Bogen/aber die alte Geige/ ut ipſe refert in Centuria miſcellaneorum p. 302. Tali nulla ſalus paci quibuscunque blanditiarum pigmentis incruſtetur. Eam ergo DEUS a noſtris eccleſiis clementiſſime avertat!

Qua-

QVATUOR
PROGRAMMATA
FESTALIA PUBLICO
NOMINE CON-
SCRIPTA.

PROGRAMMA I.

Contra novos Eccleſiæ Reformatores in Feſto Reformationis Lutheri d. 31. Octobris A. C. 1702. propoſitum.

J. N. J.

NOvi ſe noſtris eccleſiis hodie obtrudunt Reformatores, quorum aliqui tantum ſibi abblandiuntur, ut vocationem ſuam in Apocalypſi Solis radiis ſcriptam ſomnient, etſi hujusmodi myſteriorum epoptam fieri liceat neminem, niſi qui ſpiritum his Prophetis familiarem alte penituſque imbiberit. Ut autem habeant quod repurgent eccleſiæ turbatores, cœtum noſtrum Lutheranum Papiſtarum fermento inquinatum, & Antichriſti ſordibus pollutum clamitant, Sionem noſtram Evangelicam alteram Babelem appellant, ejusque faciem tam deformem, tam tetram & aſpectu horridam conquiſitis undique coloribus effingunt, ut vel peſſima quarumvis in orbe ſectarum colluvies melior videatur, quin etiam *exeat*, inquiunt, *eccleſia, qui volet eſſe pius*. Exeant ergo, ſi ita illis lubet, Pietaſtri, & cum Rogati ac Vincentii ſectatoribus ſe conjungant, qui ſe quaſi jam in cœlo poſitos, & apud ſe ſolos Chriſtum aliquando in terris fidem inventurum, neminique peccata ſua dimitti poſſe ſuperbe contendebant, niſi latentem in aliquo Mauritaniæ angulo Vincentium inveniret. Nos in media eccleſia infinitam impiorum multitudinem verſari cum Apologia Auguſtanæ noſtræ Confeſſionis lubenter profitemur, nec talem in his terris aream novimus, in qua nullæ tritico paleæ inveniantur admixtæ, vel agrum, in quo nulla cum frumento zizania ſuccreſcant. Habuit & Apoſtoli-

ſtolica eccleſia nævos ſuos, ideoque eos falli minime dubitamus, qui hodiernam ab omni labe immunem ſe præſtare poſſe ſperant. Non DEI verbo ſpes illa meliorum temporum, ſed humanæ phantaſiæ typho nititur. Nos meliora eccleſiæ tempora in cœlis expectamus, ubi glorioſa, nullisque amplius vel maculis aſperſa, vel rugis deformata comparebit. Interim impios, qui ſunt in eccleſia, reformandos eorumq; mores emendandos, & talem reformationem usque ad mundi finem, etiam in illis eccleſiis, quæ incorrupto DEI verbo gaudent, & legitima Sacramentorum adminiſtratione perfruuntur, continuandam eſſe haud inficiamur. At longe alia eſt reformatio, quam Novatores urgent, qui & ipſi, ubicunque illorum libidini omnia permittuntur, ſub prætextu eccleſiæ reformandæ graves turbas concitant, & ad ſocietatem temerariorum moliminum quosvis cujuslibet ſexus & ordinis homines invitant, qua in re egregios ſcilicet anteceſſores habuerunt. Nam & Thomas Münzerus, Lutheri reformatione non contentus, ſublimius aſcendendum jactabat. Nec defuerunt alii Anabaptiſtæ, qui Lutherum ramos quidem Antichriſti amputaſſe, ſtirpem autem aliis eradicandam reliquiſſe blaterarunt. His conſentiens Schwenckfeldius eccleſias Papatu egreſſas nondum recte doceri, & aliam adhuc reformationem reſtare profeſſus eſt. Eandem reformandæ eccleſiæ poteſtatem Quakeri & alii Fanatici ſibi arrogant, ut de Socinianis taceamus, qui ſequentibus verſiculis Socino ſuo in reformationis opere plus quam LUTHERO tribuunt:

Tota ruit Babylon, deſtruxit tecta Lutherus,
Muros Calvinus, ſed fundamenta Socinus.

Horum igitur veſtigiis inſiſtunt male feriati illi Pietaſtri, dum eccleſiam noſtram ipſorum reformatione indigere jactitant, quibus ſi id negotii committere velimus, mirabitur orbis Lutheranus, ſe tam repente factum fanaticum. Cujusmodi enim ſit hominum illorum genius, quæ inſtituta, qui mores, nemini obſcurum eſſe poteſt. Illuſtriſſimus quidam Germaniæ Princeps, Reformatæ religioni addictus, in edicto, quod nuper menſe Septembr. hujus anni 1702. promulgatum eſt, his eos verbis delineat: **die Erfahrung leget mehr als gnugſam an den Tag/ daß in unſern Fürſtenthumen und Landen ſich einige Zeit her gewiſſe Leute ſo wol Manns-als Weibes-Perſonen von allerhand**

 Ständen

Ständen häuffig eingefunden und hervor gethan / welche unterm vorgewendeten Schein einer ſonderbaren Heiligkeit / als ob ſie von GOtt ſelbſt geſalbet ſeyn / von ſich ausgeben / und durch ihre angeblich-Göttliche / in der That aber *Enthuſiaſti*ſche und Schwermeriſche Geſichter und Offenbarungen / ſo ſie dem heiligen Wort GOttes gleich achten / die Vollkommenheit heiliger Göttlicher Schrifft Alten und Neuen Teſtaments / ſo dann durch ihre eingebildete Vollkommenheit in dieſem Leben die Rechtfertigung durch den Glauben an Chriſtum / und alſo den Grund des Glaubens und der Seeligkeit nicht allein vergringern und verleugnen / ſondern auch dafür halten / dadurch zu einem ſolchem Stande zu gelangen / daß ſie nicht ſündigen können; dadurch aber denen ohne dem häuffig in dem Schwang gehenden Sünden / Schanden und Laſtern noch um ſo viel deſto mehr Thür und Thore auffthun. Wie dann abſonderlich höchſt-ärgerlich zu vernehmen iſt / daß ſothane Leute / wann einige ihres Mittels ſich auff eine unchriſtliche und gantz viehiſche Weiſe zuſammen thun / ſolche verübte Leichtfertigkeit und ſündliches Verfahren nicht allein vertheidigen und entſchuldigen / ſondern auch ſo gar für gute Wercke anpreiſen. Ubrigens aber / indem ſie eine innerliche Stimme und himmliſches Zeugniß des lebendigen Worts behaupten / allen äuſſerlichen Gottesdienſt / nemlichen die Predigten des Wortes GOttes und den Gebrauch der heiligen Sacramenten / als unnöthig verwerffen / ſich der öffentlichen Verſammlung zum Gottesdienſt / nemlich der Predigten des Wortes GOttes / ärgerlicher Weiſe entziehen / hingegen abſonderliche *Conventicula* und verdächtige Winckel-Zuſammenkünffte halten / die ordentlichen Prediger ohne Unterſcheid als Prediger eines todten Buchſtabens und blinde verführiſche Leiter ausſchreyen / ſchmähen und läſtern / das offentliche Lehren aber mit denen ſo genannten Qvackern / unter dem Vorwand des geiſtlichen Prieſter-

Digitized by Google

ſterthums ſo wohl Manns-als Weibes-Perſonen/mit gäntzlicher Auffhebung des Amts der Schlüſſel/wenn ſie nur ihrem Angeben nach einen innerlichen Beruff haben/ iederman verſtatten/ und alſo die heilige Schrifft nach eines iedweden Gutachten zur Erklärung frey geben. Ferner auch mit denen Widertäuffern und Libertinern eine Freyheit des Gewiſſens in Kirchen und weltlichen Ordnungen und deren Gebot verachten/und ſich daran nicht binden wollen/ und alſo mit ſchrifft-und mündlicher Ausbreitung ſolcher ihrer gefährlichen Irrthümer Trennung in der Kirchen/ auch allerhand Unruhe und Verwirrung/ im gemeinen Weſen anrichten ꝛc. Quid ergo boni ab illis hominibus eccleſiæ ſperandum? Pro DEI verbo fumos viſionum ſuarum nobis vendi-tabunt, *ὑποτύπωσιν ὑγιαινόντων λόγων* in meras *κενοφωνίας* & *καινοφωνίας* transmutabunt, ſacro ſanctam doctrinam de juſtificatione per ſolam fidem funditus evertent, imaginaria ſua perfectione aliisque hujusmodi commentis Papatum, quem in ſinu ſuo fovent, erigent, pro regno gratiæ & gloriæ judaicas nobis Chiliaſmi ſui, quem crepant, ſive craſſi ſive ſubtilis, fabulas obtrudent, abſolutionem privatam, cujus abrogationem Diabolum ejusque Apoſtolos moliri Lutherus noſter dixit, non amplius ferendam, ſed proſcribendam & eliminandam decernent, quin etiam ad ſacram confeſſionem acceſſuros flagello e ſacris ædibus expellent, quod haud ita pridem Schwermerum quendam feciſſe accepimus; & quid multis? eccleſiam noſtram Lutheranam in peſſimam Enthuſiaſtarum colluviem deformabunt. Nos quantum a novis illis Reformatoribus abhorremus, tantum immenſam Dei bonitatem deprædicamus, quæ per Lutheri miniſterium eccleſiam ante annos ſupra ſeculum octoginta & quinque in vigiliis omnium Sanctorum repurgare cœpit. Cujus beneficii memoriam illa ipſa die, qua felix reformationis auſpicium factum eſt, Octobris ultima, finitis ſacris matutinis, publico nomine Vir Juvenis Clariſſimus & Pereximius DN. M. ANDREAS RITTERUS, *Lubecenſis*, ex umbone templi Paulini celebrabit. Quamobrem Utriusque Reipublicæ Proceres, ut nos prædicto tempore ex ſacello templi Nicolaitani comitari, & diſerto Oratori, qui *de*

refor-

reformatione ante Lutherum fruſtra tentata verba faciet, vacivam aurium operam locare non graventur, pro eo ac decet officioſe ac humaniter rogamus, ſingulisque viciſſim ſtudia noſtra paratisſima pollicemur; nec de frequentia Studioſæ Juventutis, ſuam DEO pietatem approbaturæ, dubitamus.

PROGRAMMA II.

De Chriſto omnibus nato contra Reformatos in Feſto Natalis Chriſti A.C. 1702. propoſitum.

J. N. J!

VIx interpres Numinis Angelus gaudium ex Chriſti nativitate natum, idque & magnum & omni populo profuturum paſtoribus primo inſolitæ lucis aſpectu attonitis nunciaverat, cum ſubito cœleſtium exercituum turmæ cœlo ſe effuderunt, Deumque celebrantes & hominibus congratulantes pacem in univerſo terrarum orbe his verbis promulgarunt: δόξα ἐν ὑψίϛοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία. Et variæ quidem circa hoc cœleſte melos quæſtiones agitari ſolent, num verba ἐν ὑψίϛοις ad DEUM tanquam in excelſo habitantem referri debeant, an ad gloriam DEO non ſolum in terra, ſed etiam in cœlis dicendam? num particula καὶ copulandi officio fungatur, an cauſam gloriæ DEO dicendæ innuat, quod Johanni Zonaræ in annotatione ad canonem 74. Concilii Conſtantinopolitani 6. in Trullo habiti *pag.* 187. videtur? num pacis nomine DEI cum hominibus reconciliatio, an pax temporalis, quæ Chriſto naſcente in orbe floruiſſe perhibetur, an, quod Franciſco Gomaro *part.* I. *Oper p.* 191. magis placuit, per elegantem effecti pro ſua cauſa metonymiam ipſe autor pacis Chriſtus denotetur? num ante verba ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία particula καὶ per ellipſin omiſſa ſubintelligi debeat, an verba iſta ſine particulæ copulativæ interpoſitione cum præcedentibus cohæreant? num legi debeat: ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία, an omiſſa præpoſitione lectio felicius procedat, quæ Andreæ Oſiandri in annotationibus ad Harmoniam Evangeliſtarum fuit ſententia? num legi debeat εὐδοκία in primo caſu, an εὐδοκίας in ſecundo caſu, an in tertio caſu εὐδοκίᾳ, quod Zegerus ma-

Digitized by Google

mavult, qui librarios jota ſubſcriptum temere neglexiſſe ſuſpicatur *in bibl. crit. Anglic. tom. 6. p. 1186.*? num εὐδοκία propenſam DEI erga homines, an bonam hominum erga Deum voluntatem ſignificet? num doxologia hæc angelica tribus membris conſtet, an duobus, an una tantum ſit propoſitio hunc in modum conſtruenda: DEI propenſa in homines voluntas eſt DEO gloria, & pax in terris, i. e. DEI erga homines benevolentia producit DEO in altisſimis gloriam, & in terris pacem, quod doctisſimi Lightfooti inventū eſt *in harmonia 4. Evangeliſtarum p. 285 & 291. item in horis Talmudicis ad Lucam tom. 2. Oper. p. 497* ab Antonio Bynæo in tractatu de calceis Hebræorū ante 20. annos edito, & denuo in tractatu de natali Chriſti *lib. 1. c. 4* approbatum? num verba hæc angelorum ſint optantium & deſiderantium, an aſſerentiū & approbantium, quod Hugoni Grotio arridet? Verum cum iſta aliaque hujusmodi problemata nunc diſcutere inſtituti noſtri ratio non patiatur, illud tantum obſervamus, quod boni ſint angeli, qui pacem Chriſti ad omnem populum, & univerſum terrarum orbem pertinere ſine mentali reſervatione & compoſitis ad fallendum æquivocationibus aliisque verborum præſtigiis pronunciant. Tales non ſunt Calviniani, quibus, ſi Chriſtum omnibus hominibus natum dicant, fides adhiberi tuto non poteſt. Certe non incelebris inter eorum promachos Maſſonius *in anatomia univerſali part. 3. c. 9. pag.* 196. cum ſuo dialogiſta ait: Wir gläuben / daß Chriſtus für alle / alle / alle / und alſo für der gantzen Welt Sünde geſtorben ſey. Denn die Schrifft redet alſo 2. Cor. V, 15. Hebr. II, 9. 1. Joh. II, 2. Joh. I, 29. Quis non juraret, Chriſtum his verbis omnium, omnium, omnium hominum redemptorem pro totius mundi peccatis mortuum agnoſci? Sed quod una manu dederat Maſſonius altera ſtatim rapit. Subjicit enim: Wenn aber gefraget wird / wer dieſelbigen alle ſeyn / ſo antworten wir mit der Schrifft: Es ſind alle Gläubige / die hin und wieder in allen Ständen und Völckern in der gantzen Welt zerſtreuet ſind. Sunt ergo Maſſonio omnes, omnes, omnes totius mundi homines iidem, qui mortalium paucisſimi. Eodem glaucomate uſi ſunt in Synodo Dordracena *part. 3. actor. pag. 127.* Theologi deputati Synodi Geldricæ. Quod enim Chriſtus pro omnibus mortuus fuerit, toto corde ſe credere profitentur, idque tam diſertis verbis Scripturam inculcare aſſerunt, *ut negare vel in dubium vocare nemo niſi aperte impius poſſit.* Et tamen paulo poſt nusquam in Scriptura legi dicunt, quod Chriſtus mortuus ſit pro omnibus hominibus, ſed tantum pro omnibus. Tum quærunt: qui ſunt illi omnes? & reſpondent, quod ſint omnes oves, omnes filii DEI, omnes credentes, omnes Chriſto obedientes, omnes ſanctificati. Quid hoc aliud eſt, quam negare Chriſtum pro omnibus mortuum, quod neminem niſi aperte impium facere dixerant. Nec dubium eſt, quin Reformati, ut audire malunt, cum Chriſtum omnibus natum dicunt, vel eandem exerceant hiſtrioniam, & ſub nomine omnium non omnes homines, ſed omnes electos intelligant, vel ſimili quodam luſu ſimplicioribus imponant. Talis luſus eſt, cum Hypothetici Chriſtum omnibus natum aſſerunt, ſi omnes credant, & tamen DEUM non niſi electis fidem dare velle ſtatuunt. Talis luſus eſt, cum plurimi Reformatorum meritum Chriſti in carne noſtra nati & paſſi non ſolum toti mundo, ſed pluribus etiam, ſi forent, mundis in ſe

Digitized by Google

ſufficere, ſplendide differunt, interim tamen merito Chriſti vel nullam quoad reprobos efficaciam tribuunt, vel omnem quoad reprobos efficaciam tantum in externis quibusdam beneficiis fidem & ſalutem eorum, quibus obtingunt, neque operantibus neque intendentibus collocant. Talis luſus eſt, cum Johannes Dallæus in apologia pro Synodo Alenſonenſi & Carentonenſi Chriſtum omnibus hominibus datum ex Scriptura & Patribus contra Cadmæos ſuos fratres prolixe probat, ſed non omnibus ex æquo datum de ſuo addit, ut alias hujusmodi offucias, quibus Reformatorum nonnulli antiquum quem obtinent errorem involvere ſatagunt, taceamus. Nulla ergo eſt inter Calvinianos illos, qui Chriſtum omnibus natum affirmant, & inter illos qui negant, alia differentia, quam quod illi verbis fallant, hi plus candoris habeant, & quod animo ſentiunt, ingenue profiteri non erubeſcant. In poſteriorum numero eſt Johannes Piſcator, qui pacem à cœleſti exercitu decantatam ſine verborum ambage ſolis electis vindicat, eumque in finem hymnum angelicum in bibliis ſuis ita vertit: Ehre ſey GOtt in der Höhe/ und Friede auff Erden in den Menſchen des Wohlgefallens/ hoc addito ſcholio: das iſt: welche GOtt nach ſeinem Wohlgefallen erwehlet hat zum ewigen Leben. Cui verſioni & gloſſæ cum Röderus fontes græcos objeciſſet, in quibus non legitur: ἐν ἀνθρώπος εὐδοκίας, ſed ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία: Piſcator in apologia bibliorum Herbornenſium pag. 135. & ſeqv. lectionem genitivi prolixe defendere conatur, quam lectionem etiam Pontificios vulgo approbare novimus, partim ne vulgatæ verſionis autoritas aliquid detrimenti patiatur, partim ut aſſerendi liberi arbitrii occaſionem captent, unde Emſerus ſibi temperare non potuit, quin Lutherum accuſaret, quod in fraudem doctrinæ de libero arbitrio ultima angelici hymni verba ita reddiderit: den Menſchen ein Wohlgefallen/ cum vertere debuerit: den Menſchen eines guten Willens. Sed miſſis Pontificiis audiamus, quid Piſcator in gratiam illius lectionis proferat. Primum Bezæ autoritate probat, in nonnullis exemplaribus legi εὐδοκίας. Et Bezæ quidem hæc eſt annotatio: *vetuſtiſſimus meus codex, itemque Origenes homil. in Luc. 13. & Chryſoſtomus plurimis locis, ut homil. in Matth. 36. in ſermone de aſcenſione Domini, & homil. de nativit. Domini, & Irenæus lib. 3. c. 31. vetus denique interpres pro* εὐδοκία *legerunt* εὐδοκίας. Sed hæc omnia nondum evincunt legendum eſſe εὐδοκίας. Intelligit enim Beza ſub nomine vetuſtisſimi ſui codicis exemplar illud, quod Cantabrigienſi Academiæ donavit. Quale autem illud ſit, ipſe Beza in Epiſtola ad Academiam Cantabrigienſem a Colomeſio inter ſingulares Clarorum Virorum epiſtolas edita *pag.* 251. his verbis indicat: *admonendos vos duxi, tantam a me in Luca præſertim evangelio repertam eſſe inter hunc codicem & cæteros quantumvis veteres diſcrepantiam, ut vitandæ quorundam offenſioni aſſervandum potius quam publicandum exiſtimem.* Quis autem corruptum illum codicem aliis antiquis codicibus magna concordia in vulgarem primi caſus lectonem conſentientibus anteferendum cenſeat? Apud Irenæum libro 3. c. 11. (non 31) legi *hominibus bonæ voluntatis* non diſſimulamus. Sed græcum Irenæi textum non amplius habemus, nec ſine cauſa veretur Vir clariſſimus Johannes Erneſtus Grabe in noviſſima eaque nitidiſſima Irenæi editione *pag.* 216. ne græcus Irenæi textus habuerit nominativum. Origenis in Lucam homiliæ itidem græce non extant, necdum inter omnes convenit, an illæ Origenem autorem habeant. Verus autem

Orige-

Origenes *tom.* 1. *ad Johannis evangelium pag.* 14. legit: ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία, quo in loco Huetius etiam in latina verſione deſerto vulgato interprete nominativum exprimit. Chryſoſtomum, ſi græcum ejus textum conſulamus, Bezæ & Piſcatori non faventem ſed adverſantem deprehendimus, quemadmodum etiam Euſebius lib. 4. de monſtrat. evangel. c. 1. Athanaſius, Baſilius M. Gregorius Nazianzenus & reliqui græci Patres εὐδοκία in primo caſu legunt. Rationes quas pro ſua lectione tam in apologia pro bibliis Herbornenſibus quam in commentario ad novum teſtamentum *pag.* 422. cumulat Piſcator, exigui ſunt momenti. Prima eſt, quod elegans fiat oppoſitio in hymno angelico gloriæ & pacis, cœli & terræ, Dei & hominum beneplaciti, quam oppoſitionem parire putat, ſi legatur εὐδοκία, cum nihil ſit, quod huic voci opponatur. At elegantiæ hymni nihil decedet, ſi legatur εὐδοκία. Optime enim ſibi omnia reſpondent, dum angeli a cœlo quaſi in terram deſcendunt, & in terra peculiariter ad homines progrediuntur, & primum cum gloria DEI in excelſis pacem in terra, ac deinde cum pace in terra εὐδοκίαν in hominibus connectunt. Altera ratio eſt, quod hymnus angelicus duo membra contineat, & neceſſe ſit, ſi legatur εὐδοκία, tria hujus hymni membra conſtitui. Quid vero tum poſtea, ſi tria hujus hymni membra conſtituantur? Probetur, quod duo tantum membra contineat. Probare id conatur Piſcator ratione tertia, quam ex copula ante ſecundum membrum poſita hunc in modum deducit: ſi tria eſſent hujus hymni membra, tum vel nulla plane adeſſet copula, vel duæ adeſſent, una ante ſecundum, altera ante tertium membrum poſita, vel unica, quæ adeſt, copula non ſecundo ſed tertio membro præponeretur, quemadmodum in germanica Lutheri verſione factum eſt. Verum haud raro in Scriptura copulam elliptice omitti, Piſcatorem latere non potuit. Nihil ergo obeſt, quo minus copula ante ſecundum membrum expreſſe poſita etiam ante tertium membrum ſubintelligatur. Succedit quarta ratio, in eo conſiſtens, quod tautologia futura ſit, ſi εὐδοκία ἐν ἀνθρώποις peculiare membrum conſtituat, cum hæc εὐδοκία cum pace in terris plane conveniat. Verum ſine tautologia tria hujus doxologiæ membra conſtitui poſſunt, cum pax in terra DEI ergà homines in Chriſto benevolentiam antecedat, quemadmodum bellum vindictam in hoſtes rebelles antecedit. Quinta ratio hinc petita eſt, quod lectio ἐν ἀνθρώποις εὐδοκίας belle conveniat cum verbis Apoſtoli dicentis, DEUM Patrem DOMINI noſtri JESU Chriſti prædeſtinaſſe nos ad adoptionem in filios per JESUM Chriſtum κατὰ τὴν εὐδοκίαν τοῦ θελήματος αὐτοῦ, pro benevolo affectu voluntatis ſuæ Eph. I, 5. quaſi vero lectio ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία verbis Apoſtoli repugnaret, aut cum illis minus conveniret. Sextam denique eamque ultimam rationem a veritate doctrinæ cœleſtis arceſſit Piſcator, quod pax cum DEO & conſcientiæ tranquillitas non omnibus hominibus, ſed tantum electis competat. Verum etſi in terra conſcientiæ pace illi tantum perfruantur, qui per fidem juſtificati ſunt, Rom. V, 1. omnibus tamen & ſingulis hominibus pacem illam Chriſtus acquiſivit. Quotquot ob peccatum DEI inimici ſunt, per incarnationem & mortem Filii cum DEO reconciliati ſunt, Rom. V, 10. DEUS univerſum mundum ſibimetipſi reconciliavit, 2. Cor. V, 19. Miſit Pater Filium σωτῆρα τοῦ κόσμου totius mundi Servatorem, 1. Joh. IV, 14. Ita enim DEUS dilexit mundum, ut Filium ſuum unigenitum daret, Joh. III. 16. Quam late humanum in mundo genus patet, quam late contractum ex Adami lapſu peccati virus naraque inde hominum cum DEO inimicitia ſe extendit, tam late etiam pax diffunditur,

 cujus

cujus præcones in nocte Chriſti natali Angeli fuerunt. Pacem illi non Bethlehemi tantum incolis, nec Judææ tantum, ſed univerſæ terræ nunciant. Nulla eſt ſub cœlo terra, ad quam pax illa non pertineat, nec ullum ullius hominis peccatum tam atrox eſt, quod Pax noſtra, ut Chriſtum Apoſtolus appellat, Eph. II, 14. non expiaverit. Equidem Henricus Iſelburgius in actis Synodi Dordracenæ *part. 2. p.* 142. hanc DEI voluntatem & intentionem ab æterno eſſe dicit, ut mors Chriſti omne malum *excepta impœnitentia permanente & peccato in Spiritum S.* expiandum ſufficiat. At Scriptura aſſerit, gratiam DEI in Chriſto JESU pacis Principe omni peccato, quantumcunque ſit, potentiorem eſſe. Rom. V, 20. Et quemadmodum nullum peccatum eſt, quod maledictio legis non feriat: ita etiam nullum nominari poteſt, quod Chriſtus non expiaverit, quippe qui ex muliere natus totam legis maledictionem noſtri cauſa in ſe ſuſcepit, Gal. III, 13. & IV, 4. 5. Atque hinc etiam pacem a Chriſto omnibus partam omnibus DEUS offerri voluit. Certe protevangelium de ſemine mulieris caput ſerpentis contrituro non Abeli tantum ſed Caino quoque annunciatum fuit, nec Sauli minus quam Davidi pax Meſſiæ oblata eſt. Herodes in impietate totaliter induratus erat, attamen hunc etiam ad agnitionem veritatis pervenire & pace Regis recens nati frui ſerio DEUS voluit, quæ ſalutaris DEI intentio fructu ſuo minime caruiſſet, ſi Herodes, quod ſe facturum ſimulabat, pacis autorem in præſepi reclinatum cum Magis fideliter adoraſſet. Faceſſant Reformati, qui evangelium pacis omnibus offerri negant, & noſtras eccleſias contrarium ſtatuentes Huberianiſmi & Puccianiſmi arguunt, quod etiam à Johanne Bergio, etiamſi univerſalem quandam nobiſcum gratiam agnoſcere videri velit, temere factum eſt. Fruſtra obtenditur, miniſtros quidem omnibus pacem offerre, cum oves ab hœdis diſtinguere non valeant, DEUM vero, etſi voluntate ſigni omnes promiſcue vocentur, voluntate tamen beneplaciti non hœdorum ſed ovium tantum ſalutem intendere & procurare. Ipſe enim DEUS per miniſtros omnes ad pœnitentiam hortatur, omnibusque fidem exhibet Act. XVII, 30. 31. Achaſus Rex in malo erat induratiſſimus, Aulici ejus peſſimi hypocritæ, & tamen Eſaias Regi ejusque Aulicis ſalutarem Meſſiæ nativitatem nunciavit. Num vero id ex errore Prophetæ factum eſt, hœdos ab ovibus diſcernere non valentis? Minime gentium. DEUS ipſe, qui impiorum morte non delectatur, Prophetam juſſit, ut hoc gratiæ ſignum Regi totaliter indurato & domui Judæ proponeret Eſ. VII, 10. ſeq. Idem Propheta ambulantes in tenebris & in umbra mortis ſedentes magni luminis exortu illuſtratum iri prædicit. Quod oraculum impletum fuit, cum infans nobis natus, cum puer ille nobis datus eſt, qui Princeps pacis audit Eſ. IX. 2. & ſeqv. Unde ſimile illud hœdorum & ovium, quo Chamier *Tom. III. libr. 9. c. 9.* utitur, B. Scharffius in Collegio Anti-Calviniano recte refutavit. Cum autem ſalutaris DEI gratia in Chriſto omnibus apparuerit, adverſus DEUM pugnant Reformati, qui maximæ hominum parti januam pacis a Chriſto reſeratam occludere haud verentur. Nos bonis angelis fidem adhibentes gaudium ex nativitate Chriſti natum & pacem in ejus nativitate celebratam ad omnes & ſingulos homines ex DEI conſilio pertinere minime dubitamus. Non temporalis illa pax eſt, ſed ſpiritualis, tantum temporali nobilior, quantum caducis præſtant, quæ æterna ſunt. Sane ſub Auguſti imperio, quo regnante Chriſtus natus eſt, pacem diuturnam non fuiſſe, ſed belli viciſſitudine aliquoties turbatam, ex eo colligere licet, quod Jani templum ter ab eo clauſum Hiſtoriæ referant. Num vero & illo tempore

Digitized by Google

pore Jani templum clauſum & omnia terra marique pacata in imperio Romano fuerint, quo Princeps pacis ſpiritualem & æternam pacem afferens e Virginis utero prodiit, in ipſo Chriſti natali hora XII. ex umbone templi Academici Vir Clariſſimus & Pereximius *Dn. M. Samuel Rothe*, Elſtera-Luſatus, oratione non ineleganti differet. Cujus audiendæ gratia ut Utriusque Reipublicæ Proceres nos comitari, & honorifica ſua præſentia panegyrin hanc ſplendidiorem reddere dignentur, ea qua par eſt humanitate rogamus, Studioſæ quoque Juventutis frequentiam, quam ipſa diei ſolennitas exigit, nobis pollicentes.

PROGRAMMA III.
quo Dannhauerus a chiliaſmi ſuſpicione vindicatur in Feſto Paſchali A. C. 1703. P. P.

I. N. J.

Quamvis ea ſit Chiliasmi ſive craſſioris ſive ſubtilioris facies, ut quocunque minio pingatur, quacunque ceruſſa obducatur, tetra ejus deformitas mentibus per DEI verbū illuſtratis ſtatim appareat, vix tamen quisquam in fanatica novellorū Prophetarum cohorte reperietur, qui Judaicam illam fabulam non depereat. Capti his deliciis fuerunt Auguſtinus VVeberus pellio Auguſtanus, qui aliis ſuæ urbis opificibus perſvaſit, ſe a Deo Regem terræ conſtitutum & per mille annos regnaturum, Johannes Leidenſis Sartor, qui itidem ſpiritu vertiginis inflatus ſub prætextu regni Iſraelitici reſtituendi regnum affectavit, Johannes Fette, quem Urbanus Regius in diſputatione de reſtitutione regni Iſraelitici contra inſanos Circumcelliones & Chiliaſtas Monaſterienſes ſcripta nebulonis mente corrupti elogio exornat, Bernhardus Knipperdollingius, aliique Anabaptiſtæ, ut Paracelſum, Schvvenckfeldium, VVeigelium, Fratres Roſeæ Crucis, Franciſcum Puccium, Ægidium, Gutmannum, Davidem Georgium, Quirinum Culmannum, Chriſtianum Hoburgium Quakeros, Methiſtas, Labadiſtas, Boehmiſtas, pluresque alios ejus furfuris Enthuſiaſtas, quorum labra lactucas chiliaſticas appetivere, taceamus. Nec defuere inter Neo-Arianos & Socinianos ſuavibus iſtis Chiliaſmi deliriis infatuati, ut patet ex Johannis Eraſmi ſcripto contra Thyræum, & Anonymi cujusdam Sociniani ſcripto Polonico de Chriſti regno in terris, quod ipſe Socinus confutavit. Atque hinc etiam idem Socinus in epiſtola ad Synodum Chmielnicenſem hunc millennii errorem, quem ſuorum pietatis alioqui, ut loquitur, ſtudioſiſſimorum animis firmiter impreſſum dolebat, diſpellere ſatagit, ac inter alia Urbani Regii noſtratis opuſculum de regno Chriſti paulo ante a nobis memoratum, quippe labefactandis & convellendis his deliramentis perquam utile, ſerio commendat, ideoque in prædicta Synodo accurate legi vehementer & enixe rogat. Quæ Socini epiſtola cum ejusdem tractatu contra Chiliaſtas verbotenus fere convenit. Qualem Chiliaſmum inter Arminianos Stephanus Curcellæus improbaverit, qualem approbaverit, ex ea, quam adornavit, inſtitutione religionis Chriſtianæ *lib.* 5. *c.* 23. videri poterit. Philippus autem Limborchius *lib.* 3.

Theol.

Digitized by Google

Theol.Chriſt.c. 25. craſſioribus Chiliaſtarum ſententiis rejectis circa ſubtiliores ἐπέχειν quam certi aliquid in alterutram partem determinare mavult, & Clericus *in annot. ad Apoc. XX.* Chiliaſtarum quidem ſententiam ſibi non probari aſſerit, levem tamen illorum errorem, nec inviſo hæreſeos nomine traducendum ſatis leviter judicat. Papiſtas quantum attinet, non cogitandum eſt, vix evenire poſſe, ut eorum aliquis Chiliaſtarum partibus accedat, cum Chiliaſtæ a Damaſo Romanæ eccleſiæ Epiſcopo pridem damnati referantur. Nam neque illa Millenariorum damnatio, quæ a Damaſo facta vulgo perhibetur, certis & probatæ fidei tabulis demonſtrari poteſt, neque tanta eſt Pontificiorum erga veteres Romanæ Eccleſiæ Epiſcopos reverentia, ut ab eorum placitis diſſentire nunquam audeant. Certe tali Damaſi decreto, ſi unquam tale fuit, non obſtante Johannes Chemenſis in onere eccleſiæ, nonnulli alii Chiliaſticis glandibus lectores ſuos paſcere non verentur, quibus etiam non pauci inter Reformatos Doctores delectantur, unde celeberrimus eccleſiæ noſtræ Theologus Dannhauerus ad phantaſmata Hodomoriæ Calvinianæ etiam Chiliaſmum retulit. Equidem & ipſe Dannhauerus, *in Hodoſophia ſua Chriſtiana p.* 1445. *novæ editionis*, de reſurrectione in extremo die futura agens, hanc gloſſam margini adjecit: *excipiendi*, (ab univerſali reſurrectione) *ſi qui ante diem extremum ſingulari gratia revixerunt e.g. Moſes & forte illi, de quibus dictum eſt* ἔζησαν *Apoc. XX*, 4. quibus verbis reſurrectionem illam, quam Chiliaſtæ mille ante judicium extremum annis futuram fingunt,& ex loco illo apocalyptico probare contendunt, aſſeruiſſe, adeoque ab iſto, quod in Calvinianis damnavit, phantaſmate haud plane abhorruiſſe videri poſſit. Verum, etſi in Lutherana quoque eccleſia, quod dicere pudet, & noſtra & Patrum noſtrorum ætate Papianiſtæ nonnulli ſurrexerint, abſit tamen, ut ignibus illis fatuis magnum hoc eccleſiæ lumen accenſeamus. Mirabatur Salmaſius in epiſtola ad Iſaacum Voſſium, quod vir doctiſſimus Freinshemius ab iis, quos hactenus tractaverat, Scriptoribus digreſſus vaticinari de Chriſti regno ejusque adventu cœpiſſet. At longe magis mirandum eſſet, ſi Dannhauerus hoc Chiliaſtarum ſomnio ſe dementari permiſiſſet; quod in ſcriptis ſuis adhibita Sacræ Scripturæ luce toties diſpellit Sane in Hodomoria Calviniana Alſtedii & quorundam aliorum Calvinianorum ſententiam de reſurrectione martyrum ante univerſalem reſurrectionem futura non ſine elencho dimittit, cum Sacra Scriptura etiam martyrum reſurrectionem ad noviſſimum diem reſtringat, & ex adverſariorum ſententia varia abſurda conſequantur, & Satanas figmento illo Chiliaſtarum ad diruendam ſpem reſurrectionis abutatur, ut nihil in religione certum & fixum relinquatur. Idem in Chriſteide famoſum illum millennii Apoſtolum Papiam inteſtabilem ſeculi ſui fabulatorem appellat *p.* 232. & Piſcatorem & Biſterfeldium reprehendit, quod ille *in obſ.* 1. *&* 2. *ad Apoc. XX.* hic *in myſterio pietatis contra Crellium p.* 89. Chiliaſmum in eccleſia communiter damnatum revocatum iverint. Idem in Chriſtoſophia ſua *pag.* 355. Chiliaſtarum deliria a D. Gerhardo commemorari & refelli ſcribit, & circa locum apocalypticum obſervat, quod ibi non legatur ἀνέζησαν *revixerunt*, ſed ἔζησαν *vixerunt*, ideoque nihil aliud in loco illo dicatur, quam quod animæ martyrum, his mille annis, quibus eccleſia inducias egit, cum Chriſto in cœlis vixerint, etſi non his ſolum mille annis, verum in ſecula ſeculorum cum Chriſto vivant. Addit denique, Chiliaſtarum ſomnia facile prodi, ſi locus ille apocalypticus ad analogiam fidei reducatur & paulo poſt fundamenta Chiliaſmi proſtrata jacere aſſerit. In Collegio ſuo Decalogico *pag.* 287. ſcribit, fertilem in hoc ſeculorum orbe apparuiſſe divinationum ſegetem, & plerarumque finem eſſe Chiliaſmum,

Digitized by Google

mum, quem ex ſeptem partibus conſtare aſſerit Alſtedius, nempe reſurrectione Martyrum & eorum regno in his terris, incremento eccleſiæ per converſionem Judæorum & gentilium, liberatione eccleſiæ a perſecutione hoſtium per illorum deletionem, pace ipſius diuturna, reformatione doctrinæ & vitæ, majeſtate eccleſiæ, & gaudio denique ſincero. Verum Prophetaſtros illos non audiendos eſſe Dannhauerus pronunciat, cum huic divinationum effluvio Apoſtolus catarac̄tam poſuerit, dum analogiam fidei exigit, a qua Chiliaſtas longisſime aberrare judicat. Nec raro in homiliis ſuis ad populum habitis Chiliaſmum magnus ille Theologus perſtringit. In Epiſtolographia ſua *pag.* 791. Chiliaſtas cum phantaſtis conjungit. In Hagiologio *pag.* 33. hæc ejus verba occurrunt Ein ſolcher falſcher König iſt auch Rex Chiliaſticus, der heutige Roſen-König/ welchen der Butz den Leuten einbildet/ als einen künfftigen Freuden-König und Stiffter des aurei ſeculi, der güldenen Zeit/ da wir alle in den Roſen ſitzen werden; dergleichen ihnen auch aus den Calviniſten Piſcator und Biſterfeld träumen laſſen. Und wo zielen ſie mit ihrem Syncretiſmo anders hin/ als ad aureum ſeculum, nach der güldenen Zeit? In parte quinta Lac̄tis Catechetici *pag.* 1350. his verbis utitur: Das iſts/ was wir im Niceniſchen Symbolo gläuben (*cujus regni non erit finis*) und ſind dieſe Worte nicht vergebens angehängt / ſondern den Chiliaſten entgegen geſetzt / welcher Schwarm auch zu dieſen letzten Zeiten in Calvini Schule ſich herfür gethan. Piſcator, Maſſonius, Alſtedius, Biſterfeldius laſſen ihnen träumen von einer güldenen tauſendjährigen Glück-Zeit/ in welcher die heiligen Märtyrer aufferſtehen/ und mit Chriſto auff Erden herrſchen und regieren werden/ die Kirche durch Bekehrung der Jüden und Heyden vermehret/ die Feinde derſelben ausgetilget/ worauff allererſt die Völcker Gog und Magog heraus brechen/ und der Jüngſte Tag erfolgen ſolle. Aber die gläubigen Bekenner zu Nicæa wiſſen von keinem ſolchem Reiche Chriſti. In parte ſexta *pag.* 553. de reſurrectione agens ait; Erſtlich werden die Schlaffenden herfür kommen allzumahl/ nicht die halben/ die Märtyrer allein/ die tauſend Jahr mit Chriſto in dieſer Welt triumphiren/ regieren und herrſchen ſollen/ wie den alten und neuen Chiliaſten geträumet/ ꝛc. In parte

ſepti-

Digitized by Google

ſeptima *pag. 125.* ſecundam orationis dominicæ petitionem explicans, quale regnum ſit, cujus adventum rogamus, Chiliaſtarum regnum ante omnia removet, his verbis utens: Der jenige Schatz/darum ein andächtiger Beter ſeinen Vater im Himmel anſpricht/ iſt βασιλεία ein Königreich. Und zwar kein gedichtes/ideal und Sinn-Reich/ſo da bloß in den Gedancken und Einbildungen ſchwebet/wie Thomæ Mori Utopia, Nirgend-Reich/oder der Chiliaſten und Phantaſten Traum-Reich/ein Schloß/welches ſie in die Lufft hinauff gebauet. Iſt ein Aberglaube/der ſich ſchreibet aus dem Judenthum von den Judenzenden falſchen Apoſteln/ Cerintho und ſeines gleichen/ die von einem tauſendjährigen Welt-Reich gefabelt/von einer gülde-nen und mit Edelgeſteinen gezierten Stadt Jeruſalem/von neuen auffgerichteten Jüdiſchen Opffer-Dienſt/ von fleiſchlichen Wolluſten/welche iederman erlaubet ſeyn/ tauſend Jahr lang; denen gefolget unter den Chriſten der alte Fabelhans und Lügenſchmid Papias, der ὡς ἐκ παραδόσεως ἀγράφου ausgegeben/ von 1000. Jahren/da die H. Märtyrer von Todten aufferſtehen/auff Erden in allen/wiewohl nicht fleiſchlichen/ſündlichen/doch ſonſt unſündlichen Wollüſten/in geiſtlichen himmliſchen Freuden-Leben/alles vollauff haben und guter Tag pflegen werden. Utrumque & Cerinthi & Papiæ Chiliaſmum, quorum ille carnales, hic ſpirituales delicias promittit, Dannhauerus ibi fabulas & phantaſtica ſomnia eſſe judicat, quibus opponit confeſſionem ab ipſo Chriſto coram Pilato editam, & dicta illa, quæ etiam ſanctos in noviſſima die excitandos aſſerunt, Joh. VI, 39. 44. 54. Joh. XI, 24. item dictum Apoſtoli de totali Antichriſti excidio ante ultimum Chriſti adventum non ſperando, 2. Theſſ. II, 8. & de reſurrectione etiam martyrum ante noviſſimum diem non expectanda 1. Theſſ. IV, 15. Urget etiam varia abſurda, quæ Chiliaſmi fabula poſt ſe trahit, daß nemlich dieſe Märtyrer ſollen aus dem

aller-

allerſeligſten Stand in dieſe Welt geſetzet werden/ die allbereit ſchon viel hundert Jahr in der Ruh geweſt/voll und truncken von himmliſcher Freud/ die nach dieſem Leben nicht mehr verlangen/ und denen tauſend Jahr wie ein eintziger Tag/ deren Leiber in der Ruh/die ſollen wieder aus der Ruh in die Unruh/ aus dem Freudenſaal in das Jammerthal verſetzet werden. Addit inſuper hanc Chiliaſmi fabulam ab Auguſtana Confeſſione jure meritoque damnari, de qua verba ejus ita habent: Darum denn auch unſere Augſp. Confeſſion dieſen Irrthum ſtarck und deutlich verworffen Art.17. Et tandem ita concludit: Hinweg mit dieſer Fabel. Similia tradit in parte octava lactis catechetici *p.*43.* ubi fundamenta, quibus Chiliaſmus ſuperſtructus eſt, his delineat verbis: Der Chiliaſten Bau ſtehet auf lauter Sande/auf etliche Apoſtoliſche Traditionen/ darauf ſich Papias, ſo der erſte Verführer deren unter den Kirchen-Vätern geweſt/ beruffen; auf der Sibyllen Weiſſagung darauf ſich Lactantius gezogen; auf der Poeten Carmina, auf welche andere geſehen; auf ſonderbahre Offenbahrungen/ Eingebungen/ göttl. Beruff; auf Träume/Geſichte/himmliſche Apparentzen; auf etliche Apocalyptiſche Zahlen / die ſie doch jämmerlich durch einander trianguliren/quadrandiren/drehen/dähnen/ zerren/ einer ſo/ der ander ſo/ohne einige beſtändige Gewißheit; auf narrichte Allegorien nichtige Conſequentzen/ſo mit einander anders nichts ſeyn/als Sandſäulen und höltzerne Falleyſen/wie aus ihren Schrifften offenbar. Welch Chriſtlich Hertz will aber hierauf ſeinen Glauben bauen und gründen / weil ie die wider die Schrifft ungewiß Poetiſche Gedicht betrüglich / nichtig/ und mit einem Wort/ein recht Fabelwerck/wie es Hyeronimus nennet. Abſit igitur a clariſſimo hoc Lutheranæ Sionis ſidere Chiliaſtici erroris deliquium, a quo quam alienus fuerit Theologus optimus, ex dictis abunde liquet. Quamobrem etiam haud deſunt, qui gloſſam illam marginalem ſuperius adductam in nova Hodoſophiæ editione inſcio Autore ab alio intruſam fuiſſe ſuſpicantur. Certe cum ſæpius in ſcriptis ſuis de reſurrectione mortuorum ὁ Μακαρίτης agat, tantum abeſt, ut

usquam

uſquam eos, qui Apoc. XX, 4. vixiſſe dicuntur, ab univerſali reſurrectione excipiat, ut potius iteratis vicibus talem martyrum reſurrectionem ante diem extremum expectandam eſſe diſerte contra Chiliaſtas neget, & hanc reſurrectionem Sacræ Scripturæ & fidei analogiæ evidenter adverſari profiteatur. Et quomodo ex verbo ἔζησαν in illo loco reſurrectionem aliquam martyrum inferre potuiſſet, cum alibi contra reſurrectionem martyrum, qualem ex hoc loco Chiliaſtæ inferunt, hoc ipſum vocabulum urgeat, obſervans ἔζησαν legi non ἀνέζησαν? Unde haud difficulter colligere licebit, gloſſam illam marginalem vel eſſe Magno huic Theologo ſuppoſitam, vel ſaltem omiſſis mutatisve aliquot verbis Typographi incuria corruptam. Aliena enim eſt a Dannhaueri ſtylo, qui etſi alicubi 24. Seniores Apoc. IV, 4. repræſentatos ſimul cum Chriſto reſurrexiſſe ſtatuat, nullibi tamen eos, qui Apoc. XX, 4. vixiſſe dicuntur, ab univerſali reſurrectione excepiſſe deprehenditur. Eſto autem hæc verba ab ipſa Dannhaueri mente & manu profecta eſſe, quid inde lucrabuntur Chiliaſtæ? Nihil certe magis, quam ex ſingulis ſeculis aliquos martyrum aliorumve piorum hominum non tamen ad temporale aliquod regnum, ſed ad æternam gloriam reſuſcitari credidit. Verum hæc aliis dijudicanda jam relinquimus, certi B. Dannhauerum usque ad extrema vitæ Chiliaſtarum odio fuiſſe impletum, & geminam illam, quæ a Millenariis fingitur reſurrectionem nunquam crediſiſſe. Plura contra duplicem illam reſurrectionem in ipſo Feſto Reſurrectionis Dominicæ hora 12. pomeridiana ex cathedra templi Paulini Juvenis Præcellens & Clarisſimus DN. M. NICOLAUS LUTKENS Hamburgenſis, Theologiæ Candidatus Pereximius erudita oratione diſſeret, cui audiendæ ut utriusque Reipublicæ Proceres & Cives Academiæ noſtræ cum florentisſimo Juventutis Studioſæ cœtu frequentes interſint, & ipſa Feſti ſolennitas exigit, & nos ea qua par eſt humanitate rogamus, ac ut hoc favoris documentum ſtudiis noſtris vicisſim redoſtire valeamus, annitemur.

PROGRAMMA IV.

de Novellis Prophetis in Feſto Pentecoſtali A. C. 1703. P. P.

I. N. J.

NOtas eccleſiæ enumerans Bellarminus duodecimo loco donum luminis Prophetici quippe à Joele eccleſiæ promiſſum collocat, idque eccleſiæ Romanæ competere, Agabi, Gregorii Thaumaturgi, Antonii, Johannis Abbatis, S. Benedicti, S. Bernhardi & S. Franciſci exemplis probare contendit. Verum infidelibus etiam & hære-

Digitized by Google

hæreticis ſolenne eſt prophetias jactare. Gloriati ſunt oraculis ſuis & fatidicis vatibus gentiles. Judæi ſequioris ævi, qui à Prophetarum doctrina pridem defecerunt, lumen tamen propheticum in Synagoga ſua nondum defeciſſe nugantur. Autorem religionis ſuæ Prophetam venditant Muhamedani. Chiliaſtarum Patriarcha Cerinthus revelationes quasdam ſcripſit, quas ab Angelo ſe accepiſſe commentus eſt, in quibus de millennio ſuo multa ſomniavit. Deluſit homines falſa prophetici luminis opinione Montanus, ipſe cum Prophetiſſis ſuis Priſca & Maximilla à Diabolo deluſus. Divinas apparitiones & reſponſa cœlitus accepta majoris autoritatis ſibi conciliandæ gratia magnus ille eccleſiæ turbo Donatus præ ſe tulit. Quam ferax novellarum Prophetarum fuerit deteſtanda Anabaptiſtarum colluvies, dici vix poteſt. Sed atrum non album fuiſſe ſpiritum, qui Münzerum alioſque iſtius furfuris Prophetas agitavit, horrenda ruſtici belli tragœdia docuit. Fuit in Galli Fano oppido Helvetiorum pagis confœderato eidem ſectæ addictus Thomas Schuckerus, qui conferta id genus hominum concione aliquando coacta inſpirationem cœleſtem mentitus à fratre ſuo Leonhardo, ut in genua procumberet, poſtulavit, gladiumque petiit. Rogatus à Parentibus aliiſque adſtantibus, quid iſto apparatu ſibi vellet, bono eos animo eſſe juſſit, conteſtans nihil ſe facturum, niſi quod à Patre cœleſti ſibi revelatum foret. Omnium vero oculis animiſque ad novum ſpectaculum erectis Propheta ille ſtricto enſe fratris ſui caput uno ictu à corpore revulſit, magnumque adſtantibus terrorem incuſſit. Cujus horrendi facinoris cauſa à Magiſtratu comprehenſus condignas ſceleris ſui pœnas dedit, nulla tamen commiſſi flagitii pœnitentia ductus, ſed in ipſo ferali pegmate hanc Dei voluntatem ſibi cœlitus revelatam fuiſſe profeſſus, ut Spanhemius in diatribe hiſtorica de origine, progreſſu, ſectis & nominibus Anabaptiſtarum p. 204. poſt alios memoriæ prodiit, qui A. C. 1527. tragicum illum caſum accidiſſe memorat, quem alii rectius ad A. C. 1526. retulerunt. Hermannus quidam, cum prius Prophetæ officium affectaſſet, poſtea Meſſiæ, & tandem Dei Patris perſonam geſſit, adeſſe ſe affirmans, ut omnes ſibi credentes ſervaret. Idem vociferatus eſt: *occidite, occidite Sacerdotes & Monachos omnes, occidite & Magiſtratus totius mundi, en adeſt libertas veſtra.* Quæ cum effutiret, acceſſit alius, qui ſe pro mediatore venditabat, *ô Pater*, inquiens, *miſerere populi, miſerere, ignoſce, veniam indulge*, Tum ille huic cantharum cereviſiæ propinavit,

Digitized by Google

pinavit, & blaſpheme dixit: *Bibe & hauri Spiritum Sanctum*, ut ex Ubbonis Emmii hiſtoria rerum Friſicarum repetit Johannes Lætus in compendio hiſtoriæ univerſalis p. 341. ubi etiam ex Bullingeri tractatu adverſus Anabaptiſtas refert, Amſtelodami ſeptem Prophetas & quinque Propheti ſſas ſine veſtibus interdiu per vicum ſalinarium cucurriſſe, vociferantes: *Va, va, va, divina vindicta, divina vindicta.* Et quamvis captis veſtimenta injicerentur, ea tamen rejiciebant, veritatem nudam incedere debere prætexentes. Henochi loco ſe haberi voluit Johannes quidam Matthias, inter Monaſterienſes Prophetas non ignobilis, qui repudiata vetula uxore juvenculam duxit, communionem bonorum edicto ſancivit, aliisque rebus impie geſtis, quo ſpiritu ageretur, abunde prodidit. Johannes Leidenſis in obſidione Monaſterienſi muro conſcenſo veſtibus ſeſe exuit, nudusque per civitatem currens, clamavit: *venit Rex Sion*, & convenientes poſt triduum ad audiendam voluntatem Patris cœleſtis reverti juſſit. Tum domi ſe continens nullum verbum protulit, ac triduo exacto ad congregatos progreſſus nullam vocem emiſit, ſed in charta 12. viros ſcripſit, qui juſſu Patris cœleſtis ſummæ rerum præeſſent, & Polygamiam quoque imperavit, ut alia luminis prophetici, quod in Johanne iſto Leidenſi & aliis Anabaptiſtis effulſit, ſpecimina taceamus, de quibus Ottius in annalibus Anabaptiſticis, Heresbachius in hiſtoria factionis Monaſterienſis, Lambertus Hortenſius Montfortius in libro tumultuum Anabaptiſtarum aliique Scriptores videri poterunt. Ad Reformatos male ſic dictos ſi progrediamur, inter illos quoque Prophetaſtri nonnulli ſurrexerunt, Drabitius, Cotterius, alii. Sed non deſunt inter ipſos Reformatos, quibus ſuſpectæ ſunt illæ prophetiæ. Certe Witſio in miſcellaneis, quibus prolixa ejus de prophetia diſſertatio inſerta eſt, non placet, quod in revelationibus Drabitii, revelat. 101. Chriſtus ad Drabitium loquens hunc Prophetam Paulo aliisque Apoſtolis prætulerit, quaſi ab Apoſtolorum ſuorum exceſſu cum nemine quam cum novello illo Propheta tam ſuaviter deliciatus fuerit, & Paulo quidem pauca arcana detexerit, nec ulla aliter, quam ſub parabola, ſed cum Drabitio longe apertius loquatur. Nec magis audiendi qui Lutherana eccleſia egreſſi ſunt Prophetæ fanatici, quantumcunque ſuis viſionibus, raptibus, ſomniis, & illuminationibus aliis iſta gloriæ animalia inturgeſcant. Quis enim cordatus illorum deliria à prophetico ſpiritu orta cenſeat, ſive cum Krazenſteinio, cœleſtis oraculi prætextu,

pro-

Digitized by Google

propria Conjuge repudiata alienam appetiverint , ſive ſpiritu dictante Chiliaſmum aſſeruerint, novam eccleſiæ reformationem parturiverint, tempus extremæ diei aliosque fatales terminos prædixerint, aliasque turbas prætenſa prophetandi libertate in eccleſia excitaverint? Sed ad Romanæ eccleſiæ Prophetas à Bellarmino jactatos redeamus, e quibus ſi excipiamus, qui ad nullam eccleſiam minus quam ad Romanam ſpectant, pauci admodum reliqui manebunt, & de his quoque, quod Prophetiæ lumine inſpirati fuerint, certis & indubitatis documentis probare Cardinalis non potuit. Quamvis ergo ipſum quoque Bellarminum prophetiæ ſpiritu non caruiſſe,eoque irradiatum multa prædixiſſe memoret Andreas du Sauſſay, in continuatione libri de Scriptoribus eccleſiaſticis à Bellarmino editi p. 183. nondum tamen Bellarmino credimus, cum Romanæ ſuæ eccleſiæ lumen propheticum vindicat , donec firmioribus argumentis id probaverit. Certe ipſi Papiſtæ paſſim Prophetas ſuæ eccleſiæ vel phantaſiæ ſuæ, vel diaboli præſtigiis deluſos haud diffitentur. Bartholomæus Sibylla in Speculo peregrinarum quæſtionum decad. 1. c. 8. q. 6. p. 133. quæſtionem movet: an prophetiæ & revelationes vaticinantium & quandoque raptarum mulierum, e. g. Brigittæ, Catharinæ de Senis & ſimilium haberi debeant pro indubitanter veris, & prædicari tanquam à Spiritu Sancto editæ? & reſpondet ſimpliciter, quod neque pro indubitanter veris haberi debeant, nec prædicari tanquam à Spiritu Sancto editæ. Id probat variis rationibus, & inter alia dicit, quod nihil prohibeat eas fuiſſe illuſas, cum non ſine culpa ea facere præſumſerint, quæ ad eas non pertinuerunt, quod potuerit eas fallere phantaſia nimis fatigata, quod in earum libris occurrant nonnulla veritati diſſona & minus ſapida, quod denique illarum prophetiæ ſupervacaneæ videantur, cum ex ſacris Scripturis & ſanctis doctoribus habeatur, quicquid ſaluti eſt neceſſarium; qua in re Sibylla Heinricum de Aſſia præeuntem habuit. Jordanum in viſionibus ſuis quandoque deluſum fuiſſe, agnoſcit in disquiſitionibus ſuis magicis Delrio. Refert Bzovius annalium eccleſiaſticorum à Baronio cœptorum continuator ad A. C. 1201. n. 10. Gertrudem fœminam religioſam multo tempore, cum minus circumſpecta fuerit, pro Angelo lucis Angelum tenebrarum ſuſcepiſſe. Solebat enim diabolus phantaſtica circumfuſus claritate per quandam feneſtram ad illam intrare, futura prædicere, & de interrogatis inſtruere. Ergo ad eam ſi aliquis veniſſet, volens cognoſcere ſtatum amici ſui defuncti, ſive alterius alicujus rei certitudinem, illa inducias usque in craſtinum petebat, deinde Angelum ſuum conſulebat, à quo ſæpius decepta falſa pro veris reſpondebat. Devotum fœmineum ſexum plerumque phantaſias ſuas pro revelationibus accipere, imo ſpecie revelationum pernicioſa quandoque dogmata obtrudere, judicat Raynaudus

naudus

naudus in heteroclitis ſpiritualibus p. 70. idque confirmat exemplo cujusdam mulieris, quæ prætenſis revelationibus multos dementavit, & Lugdunum ad Epiſcopi tribunal tracta aſſeruit, miſſam ſe à Deo ad redimendas ex inferno innumeras animas, & quotidie ternas ad minimum auxilio ſuo ex inferno erui. Quæ cum Jeſuita recitaſſet, narrationem ſuam hoc epiphonemate concludit: *I nunc, & muliebris cerebri abortiones pro revelationibus vendita.* Idem Raynaudus in tractatu de ſobria frequentatione mulierum per ſacros homines p. 236. obſervat, non quævis pietatis ſpecimina eſſe idonea divini ſpiritus argumenta, ubi etiam Gulielmi Poſtelli vertiginem perſtringit, qui ab Angelo, & ipſo Chriſto, & Spiritu Sancto verba abſcondita ſibi inſuſurrari jactavit, nec animadvertit verba illa à ſpiritu erroris profecta, qui debilibus ingeniis nec in rem ſuam ſatis intentis imponere conſvevit. Paulo poſt p. 239. Franciſcum à Cruce, Doctorem Theologum, & Theologiæ Profeſſorem, pro pio diu habitum, in Peruvia à muliercula quadam fanatica deceptum ex Joſepho Acoſta narrat. Cum enim illa Pſeudo-Propheti.ſſa velut altera Apellis Philumena, vel Montani Maximilla magna ſe myſteria ab Angelo edoceri jactaret, & nonnunquam extra ſe raperetur, ſive raptus illos, ut nonnullis viſum, callide ſimulaverit, ſive à diabolo, quod alii probabilius cenſuerunt, correpta fuerit, prædictus Theologus usque adeo ſe infatuari paſſus eſt, ut de graviſſimis quæſtionibus mulierem illam conſuleret, ejus reſponſa pro divinis oraculis haberet, ac tandem ipſe quoque Angelum, à quo omnia, quæ vellet, diſceret, ſibi divinitus datum, Deique ipſius ſumma familiaritate & immediatis colloquiis ſe potitum, quin etiam unionem hypoſtaticam ſibi à Deo oblatam, ſed à ſe non admiſſam homo emotæ mentis ſomniaret, Chriſtum quidem mundi redemptorem quoad ſufficientiam fuiſſe, ſe autem redemtorem quoad efficaciam orbi datum non ſine blaſphemia diceret, miracula facere tentaret, aut à ſe fieri ſibi perſvaderet, vere ſe mortuum fuiſſe, & à mortuis reſurrexiſſe fingeret, aliisque hujusmodi deliriis indulgeret, donec ab Inquiſitoribus ad vivicomburium damnatus in cineres redigeretur. Johannes Gerſo de examinatione doctrinarum agens refert, quod ipſe Pontifex Gregorius XI, cum in procinctu ad alteram vitam percepturus divinam euchariſtiam verba prope ſuprema profunderet, palam omnes aſtantes (aſtabant autem plurimi) conteſtatus fuerit, ut ſibi caverent à quibuscunque inexploratarum revelationum prophetis, & nominatim mulierculis, dolens quod per tales ſeductus ipſe dimiſſo ſuorum rationabili conſilio ſe & eccleſiam in diſcrimen imminentis ſchismatis traxerit. Alvarus Pelagius lib. 2. de planctu eccleſiæ c. 45. de mulieribus prophetias jactantibus, & inter ſanctas habitis loquens, his verbis utitur: *Quædam earum ſpiritum fingentes, & raptum ac ecſtaſin ſimulantes, & prophetizantes, & divinantes, multa lucrantur, & multos decipiunt. Quarum unam ego cognovi, habentem raptum ad placitum & fornicantem in occulto ad lubitum.* Idem, quem paulo ante laudavimus, Gerſo nonneminis mentionem facit, qui falſa revelatione deceptus hoc Satanæ ludibrium debuit, ut ſe vel ipſum Antichriſtũ vel Antichriſti præcurſorem eſſe crederet, ideoq; ἀνϑοχειρίας conſilia agitaret, ne quid eccleſia per ipſum detrimenti pateretur. Unde vero probabit Bellarminus S. Franciſci & aliorum Romanæ eccleſiæ Prophetarum revelationes melioris pretii fuiſſe? Sane Hieronymus jam olim ad c. 23. Jeremiæ obſervavit, Religioſos præſertim & eccleſiaſticos in hoc genere deceptioni obnoxios eſſe, & quæ ſomnia ſua

ſunt,

Digitized by Google

ſunt,non raro ut revelationes jactare. Expertus id inter alios religioſus quidam, cujus Jacobus de Vitriaco lib. 1. actorum Mariæ Oegniacenſis c. 19. meminit. Refert enim illum à Dæmone meridiano in tenebris perambulante,& ſe in angelum lucis transfigurante ſub ſpecie pietatis,ut tanto occultius venena ſua ipſi inſtillare poſſet, infeſtatum, eoque deductum, ut falſa pro veris amplecteretur,peſſimum rerum ſuarum exitum habiturus,niſi tandem callidi veteratoris fraudes cognoviſſet. Incertus auctor annalium Francorum à Petro Pithœo editus narrat ad A. C. 847. pag. 42. quod per illud tempus mulier quædam ex Alemanniæ partibus nomine Thiota Pſeudo-Propheriſſa Moguntiacum venerit,quæ diem conſummationis aliaque perplura divinitus ſibi revelata finxit, ultimumque diem iſto anno inſtare prædicavit. Quo factum eſt, ut non ſolum multi plebeji utriusque ſexus ſe orationibus illius commendarent,ſed ſacri etiam ordinis viri poſt poſita doctrina eccleſiaſtica illam quaſi magiſtram cœlitus deſtinatam ſequerentur. Tandem vero in præſentiam Epiſcoporum apud Sanctum Albanum adducta eſt, ubi inquiſitione facta presbyterum quendam ſibi iſtà ſuggeſſiſſe, & ſe talia quæſtus cauſa patraſſe non diſſimulavit. Unde flagellis cæſa miniſterium prædicationis, quod ſibi vindicare temere præſumſerat, cum dedecore amiſit, ſuisque vaticiniis tandem confuſa finem impoſuit. Non opus eſt adducere plura exempla falſarum revelationum,quibus Romana eccleſia plus ſcatet, quam Ægyptus Pharaonis tempore ad Moſis nutum ranis & inſectis ſcatuit. Quod ſi Bellarminus probare poſſet, veros in Eccleſia Romana prophetas nonnunquam extitiſſe, non tamen inferri inde poſſet,Romanam eccleſiam veram eſſe eccleſiam. Nam etiam Babylonii veram eccleſiam non habuerunt,etſi Daniel Propheta apud ipſos viveret,& divina oracula ederet. Nos Lutherum ſequimur, qui verbo & Sacramentis contentus in commentario ad c.37. Geneſeos ſcribit, quod cum Domino Deo ſuo hoc pactum fecerit, ne vel viſiones, vel etiam Angelos ipſi mitteret. Et ſæpe quidem fanatici ſpiritus eum adorti ſunt,quorum alii alio eum per ſuas viſiones & revelationes impellere voluerunt. Verum Dei potius verbo, quam illorum ſomniis attendere voluit, quia ſi fanaticos illos audire voluiſſet, tricies vel quadragies genus doctrinæ ipſi mutandum fuiſſet, ut ipſe in commentario ad C. 40. Geneſeos profitetur. Neque qropterea eccleſia noſtra vera non erit,ſi dono luminis prophetici deſtituatur. Joelis enim promiſſio,ad quam Bellarminus provocat, in primitiva eccleſia jam impleta fuit, & chariſmata iſta extraordinaria pridem diſpalluerunt. Sed plura de extraordinariis illis Spiritus S. chariſmatibus, & imprimis lumine prophetico prima hac feria Pentecoſtali hora 12. oratione non ineleganti diſſeret Juvenis Politiſſimus & Doctiſſimus, Dn. ANDREAS VVINCKLERUS, Lipſienſis, Phil.& B.A. Baccalaureus,ac SS. Theologiæ ſtudio addictus. Cujus audiendæ gratia Utriusque Reipublicæ Proceres nos ex Sacello Nicolaitano in templum Paulinum comitari,& honorifica ſua præſentia panegyrin hanc ſplendidiorem reddere dignentur,qua decet, humanitate rogamus. Nec de frequentia Studioſæ Juventutis dubitamus,cum ipſa temporis hujus ſolennitas eam exigere videatur.

Digitized by Google

* * *

In ipſo limine Diſſertationis legitur, quod Carenton etiam dicatur Carenton, cum legi debeat, quod Charenton etiam Carenton dicatur. Plura ejusmodi errata typographica ſicubi occurrant, Benevolum Lectorem ut ea corrigat rogamus.

Digitized by Google

Digitized by Google